Meridiane



HALLDOR LAXNESS

O ÎNTÎMPLARE LA REYKJAVIK

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ



HALLDOR LAXNESS ★ O ÎNTÎMPLARE LA REYKJAVIK

Lei 1,50

Meridiane



HALLDOR LAXNESS

O ÎNTÎMPLARE LA REYKJAVIK

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

În romîneşte de *Tatiana Berindei*

CUVINT INAINTE

Ce ştie publicul romînesc despre Islanda, despre trecutul şi poporul ei, despre viaţa acestei insule care ni se arată pe harta mărilor nordice, pierdută în talazuri verzi, aşa cum ne mai apare din cînd în cînd, de pe mal, capul unui înotător îndrăzneţ înaintînd mereu? Foarte, foarte puţin. Ce ştiu cititorii noştri despre arta şi literatura poporului islandez, ale căror afirmări sînt totuşi foarte vechi, anterioare începutului celui de al doilea mileniu, cînd micul popor insular şi-a constituit un stat şi a apărat cu vitejie independenţa lui în plinul frămîntărilor care au caracterizat în acea epocă popoarele de războinici navigatori ale Nordului? Şi mai puţin. Exact vorbind: nimic. E şi aceasta o lipsă neplăcută, moştenită de la fostele regimuri şi de la injusta, săraca, mizerabila lor concepţie despre cunoaşterea reciprocă a popoarelor şi despre relaţiunile culturale internaţionale, concepţie conform

căreia vasalitatea culturală urma orbeşte vasalitatea economică şi politică. Eforturile pe care le face azi regimul nostru de democraţie populară pentru a deschide ferestre cît mai largi spre toate orizonturile literaturii progresiste a lumii cuprind şi prezentarea marelui scriitor islandez Halldor Laxness, fără îndoială unul din cei mai mari scriitori moderni din grupul literaturilor scandinave şi unul din cei mai interesanţi ai literaturii realiste moderne. Colecţia „Meridiane" prezintă cinci nuvele-schiţe, care trebuie să constituie o introducere la operele de proporţii largi ale marelui scriitor şi să familiarizele puţin publicul nostru cu tonul şi atmosfera lui, înainte de apariţia în romîneşte a operei sale centrale, romanul Clopotul din Islanda.

Sînt cinci bucăţi scurte, scrise în perioada dintre cele două războaie mondiale, putînd servi la o judecare nehazardată a autorului şi justificînd, chiar fără să mai cunoşti nimic altceva din restul operei, o admiraţie solidă. Puţini scriitori se pot mîndri de a fi putut spune atît de mult în atît de puţine pagini. O imagine, poate nu completă, dar foarte consistentă a poporului islandez se desprinde din povestirea simplă a unor întîmplări simple şi a unor oameni simpli. Aş spune mai degrabă — dacă o asemenea formulă este îngăduită — că cele cinci bucăţi, cuprinse în prezentul volum, sînt cinci portrete epice ale unor islandezi, care reprezintă trăsăturile fundamentale ale întregului popor:

Stebby din O întîmplare la Reykjavik reprezintă bunul simţ şi bărbăţia demnă; Nebukadneisar Nebukadneisarsson din Lilia, dragostea profundă, pură, durabilă; Kata din Scrumbiile, spiritul de jertfă şi munca îndîrjită; Torfi Torfason din Noua Islandă, generozitatea şi iubirea de patrie. Singurul care poate nu e reprezentativ pentru portretul istoric şi moral al poporului islandez este ciudatul şi durerosul Jon Gutmundson, eroul povestirii Napoleon Bonaparte. El constituie însă lecţia dramatică a aventurierului veleitar, a omului care se desparte de colectivitate şi de realitatea vremii sale, pentru a se pierde în urmărirea iluziei deşarte a reuşitei individuale.

Din figura tuturor acestor oameni se reconstituie cu adevărat în faţa ochilor noştri acel popor de „oameni dintr-o bucată, care nu-şi ies uşor din fire" şi „deprinşi, ca şi pescăruşii şi balenele, să înfrunte vitregiile sorţii printre stîncile şi bancurile de nisip primejdioase, pe unde se pescuiesc scrumbiile", şi ne dăm seama că această definiţie a lui Laxness este, pentru momentul istoric actual al Islandei, cuprinzătoare. Baza realismului lui Laxness o constituie într-adevăr buna cunoaştere a poporului său şi înţelegerea, dragostea profundă, care îl leagă de toate formele lui de existenţă. Săgeata pe care el o aruncă în treacăt unui „scriitor islandez care locuia în Danemarca, dar se simţea irezistibil atras de marile puteri" şi care „a scris chiar o carte întreagă în limba daneză" despre

aterizarea în Islanda a unei escadrile a aviației fasciste italiene, dovedește în mod suficient că Laxness nu consideră sentimentele de iubire și înțelegere față de poporul său ca niște stări sufletești suficiente în sine; el le vrea active, folositoare și exemplare, și în aceasta constă, e clar, concepția lui despre misiunea scriitorului. La baza realismului lui Laxness se mai află, deci, fidelitatea față de adevărul social al existenței istorice a neamului său. Această fidelitate l-a făcut pe Laxness să-și îndrepte atenția spre condițiile de crîncenă exploatare la care este supusă masa poporului islandez, al cărei rezultat este o viață de dureri, de suferințe neîncetate și tragice, pe care el a observat-o — după cum declară în bucata care poartă numele Lilia — încă de pe cînd „eram școlar și locuiam la Reykjavik într-o cotineață lipită de sala cazanelor de calorifer a casei vecine". E un tablou tare sumbru, e un tablou teribil. „Anii de foamete se țin lanț, ca o procesiune de schelete care trec fără zgomot printre alge." Oameni a căror viață a fost un neîntrerupt efort, o cazną penibilă de fiecare clipă, ajung să trăiască din mila celorlalți și la o adevărată demență tragică a muncii, ca bătrîna Kata. Viața se scurge într-o monotonie de suferințe, aproape învinsă în simpla ei desfășurare de fapte primordiale: „Ani după ani, Kata văzuse cum i se nasc nepoței și cum mor îndată. Copiii veneau în lume ca niște nourași albi care se nășteau de la sine,

în cer, apoi piereau prefăcuți în stropi de ploaie." Două din bucățile publicate aci se încheie cu hohotul de plîns al eroului, iar două cu moartea lui. Plîns și moarte domină tabloul foarte întunecat al vieții poporului islandez, sărac și exploatat.

Dar plînsul și moartea nu apar totuși ca fatalități ale condiției umane. Ele sînt condamnarea unei alcătuiri sociale, pe care scriitorul a înțeles-o în toată nedreptatea ei și se comunică cititorului ca un protest hotărît. Mai mult decît atît, aș putea afirma că în tristețea amară a vieții poporului islandez se simte amărăciunea scriitorului de a nu-l vedea pășind hotărît la curmarea unei nedreptăți insuportabile. De aci vine și satisfacția, alegrețа cu care scriitorul înregistrează reacțiunea violentă a spiritului pașnic, curat, plin de bun simț al poporului, în fața infiltrației fasciste: comandantul de un comic imens al escadrilei fasciste italiene care a aterizat în Islanda înainte de primul război mondial, cu aere obraznice de cuceritor in spe al lumii, e tăvălit în țărînă de pumnii zdraveni ai unui adolescent localnic, pe care ifosele imperialiste îl plictisesc și îl indignează, spre deosebire de scriitorul islandez „care locuia în Danemarca, dar se simțea irezistibil atras de marile puteri..."

Se simte cît de colo că pe asemenea reacțiuni ale sănătosului spirit popular își întemeiază Laxness speranțele pentru viitor. Patriotismul lui este dinamic și popular. Schița cuprinzînd

întîmplarea cu fasciştii italieni este de o mare actualitate şi astăzi, cînd Islanda este înţesată de baze ale aviaţiei agresive americane. Laxness încearcă din toate puterile talentului şi autorităţii lui morale să grăbească reacţiuni populare colective, asemănătoare în esenţă cu aceea a adolescentului Stebby din O întîmplare la Reykjavik. El este în primul rînd al luptei pentru pace, care se duce cuprinzînd pe toţi „oamenii dintr-o bucată" ai Islandei, în îndepărtata insulă. Este promotor al Asociaţiei de prietenie „Islanda-U.R.S.S." şi neobosit propagandist al tuturor ideilor progresiste cerînd pace şi dreptate socială.

★

Cunoscînd opera lui Laxness, cititorii de pretutindeni au încă o dată prilejul să constate marile posibilităţi ale realismului. Prin aprofundarea omului, a durerilor şi aspiraţiilor tuturor, cîmpul de observaţie al scriitorului realist se dovedeşte nelimitat. Laxness mai ales o dovedeşte prin realizarea extraordinară a caracterelor, prin descrierea limpede, prin stilul lui simplu, a cărui sobrietate, departe de a încătuşa, lasă frîu liber celor mai bogate sentimente. Tehnica lui scriitoricească este a unui echilibru perfect, clasic. Analiza se îmbină cu dialogul, observaţia cu descripţia, şi toate se reduc la esenţial cu preciziunea unei mari inteligenţe, a unei virtuozităţi scriitoriceşti desăvîrşite. Puţine talente pot sta alături de el, cînd e vorba de desenul în alb şi negru al dramei anonime, ca de pildă în bucata Noua Islandă, care constituie una din cele mai patetice şi mai sintetice zugrăviri a farsei tragice a emigraţiei în continentul american. De asemeni, trezirea la imperativul realităţii a tragicului halucinat „Napoleon Bonaparte" este una din paginile cele mai mărețe ale literaturii contemporane: visul steril, la a cărui frontieră dureroasă stă moartea, nu cunoaşte, poate, poem mai simplu şi în acelaşi timp mai dureros.

Glasul lui Halldor Laxness e glasul unei lumi care suferă, care cîntă, care cînd pare a fi găsit, cînd pare a fi pierdut calea salvării. Scriitorul urmăreşte cu răsuflarea oprită această frămîntare şi încearcă să arate drumul cel bun în termenii artei şi ai luptei. Frumuseţea operei lui constă în înfăţişarea limpede şi curajoasă a adevărului vremii lui. Realismul literaturii occidentale a făcut un mare pas înainte prin opera lui Laxness, iar lupta oamenilor cinstiţi de acolo topeşte din ea arme deosebit de ascuţite, armele invincibile ale frumuseţii şi adevărului.

RADU POPESCU

O ÎNTÎMPLARE LA REYKJAVIK

Există în lume o ţară fără armată: Islanda. Nu e de mirare deci că un popor insular atît de simplu n-a cunoscut mult timp strălucirea uniformelor militare şi nu s-a descurcat uşor cînd era vorba de grade şi de diferitele semne distinctive de pe aceste veşminte.

Nu s-ar putea spune totuşi că în Islanda o uniformă era chiar o raritate care să fi făcut senzaţie. Trebuie să acordăm în această privinţă meritul cuvenit Armatei Salvării: ea a introdus pentru prima dată pe insulă trompetele, şi în general instrumentele de suflat, dînd astfel populaţiei din partea locului posibilitatea de-a face cunoştinţă cu ceea ce se numeşte de obicei o uniformă. Puţin timp după aceea, poliţiştii din Islanda au primit ordinul să îmbrace uniforme asemănătoare cu cele ale Armatei Salvării. Apoi a venit rîndul poştaşilor, care au primit şi ei nişte veşminte aducînd întrucîtva cu echipamen-

tul de campanie al răsculaţilor din Cuba sau de mai ştiu eu unde. Nu de mult, cum au început să se deschidă în Islanda hoteluri, proprietarii lor, oameni cu experienţă, au mai născocit o îndeletnicire: aceea de picolo. Şi răsunătoarei titulaturi italieneşti, i s-a găsit un înveliş corespunzător, sub forma unei livrele luxoase.

La drept vorbind, minunăţia aceasta răsărită la uşile hotelurilor nu a stîrnit prea mare admiraţie în rîndurile islandezilor. Oameni dintr-o bucată, care nu-şi ies uşor din fire, islandezii erau deprinşi, ca şi pescăruşii ori balenele, să înfrunte vitregiile sorţii printre stîncile şi bancurile de nisip primejdioase, pe unde se pescuiesc scrumbiile.

Cu totul altfel au stat însă lucrurile în Italia. Acolo, acum douăzeci de ani, nu te lua nimeni în seamă dacă n-aveai uniformă. Şi cu cît era mai iscusit croită, cu cît coloritul ei semăna mai mult cu al penelor de păun, cu cît avea mai multe zorzoane de aur, ciucuri, fireturi şi ceaprazuri, cu atît i se cuvenea mai mult respect celui care o purta. Gurile rele spuneau pe vremea aceea că visteria naţională a Italiei era în primejdie să se secătuiască de tot din pricina patimei guvernanţilor pentru costume de operetă şi pentru parăzi, ca şi pentru expediţii militare în ţinuturi depărtate — de preferinţă în deşert. Un străin nepriceput, care s-ar fi plimbat în anii aceia pe Via Venetto sau pe Via Nazionale din Roma, şi-ar fi zis în sinea lui că din doi inşi întîlniţi

pe stradă, unul trebuia să fie picolo la vreun hotel de lux. Dar, de bună seamă, lucrurile nu stăteau astfel. Toţi oamenii aceia în uniforme erau fasciştii lui Mussolini, amatori de războaie în deşert. Şi bietul străin tare se minuna: cum de poate acel care poartă pe umeri un veşmînt de operetă, mai mult decît ciudat, să păstreze totuşi o ţinută atît de mîndră şi de solemnă!...

Dar fiindcă aşa e şartul povestirii noastre, să ne întoarcem în Islanda, la insularii noştri cumsecade, care s-au încăpăţînat să nu priceapă înaltul rost al uniformelor şi al livrelelor în care se travestesc toate demnităţile şi gradele. S-ar putea totuşi să aibă oamenii şi un temei: islandezii sînt deprinşi cu balenele, cu diferiţi alţi peşti mari, în genere foarte modest coloraţi; cea mai pestriţă dintre toate vietăţile care mişună prin mările nordice fiind doar prea cinstita scrumbie...

*

Povestea noastră începe chiar în vara aceea, în care pe bancurile de nisip de lîngă Nautholsvik se prindeau excepţional de mulţi delfini. Întîmplarea face ca tocmai pe timpul acela să fi fost angajat la hotelul „Geiser" un comisionar numit Stefan Johnson. Fetişcanele care spălau vasele, ca să-l necăjească, îi făcuseră un cîntecel:

Colo-n vale la izvor,
Stebby meliţă de zor,
Bietul Stebby se căzneşte,
Dar nimic nu izbuteşte.

Stebby era un băiat ca toţi băieţii, nu prea-i păsa de livreaua şi de răsunătorul lui nume de import: „picolo". În primăvara acelui an împlinise paisprezece ani. Pentru vîrsta lui era destul de vînjos, nici slab, nici peste măsură de gras — într-un cuvînt, un băiat ca atîţia alţii în Islanda. Neavînd din fericire nici cea mai mică aplecare către manierele simandicoase, se purta la fel cu toată lumea, era gata oricînd să servească pe oricine şi se aştepta să fie răsplătit cu aceeaşi monedă.

Dar să ne întoarcem la fasciştii italieni. În patria lor foarte stimaţi — cel puţin aşa li se părea că lumea se înclină cînd îi vede — aceşti flăcăi tot unul şi unul n-aveau, la drept vorbind, altceva de făcut decît să-i înveţe bunele maniere pe negrii despuiaţi din pustiurile Africii, cu ajutorul unor aparate care împrăştiau gaze otrăvitoare; lumea întreagă urmărea, desigur, cu admiraţie faptele lor eroice. Într-o bună zi însă, înainte de a porni în vizită la negri, au dorit foarte mult să-şi arate incomparabilele uniforme acelora pe care-i considerau un fel de africani albi. De ce să nu-i admire şi ei pe flăcăii chipeşi, să nu-i vadă ce bine le şade cînd poruncesc indigenilor de tot soiul, care locuiesc prin deşerturi calde şi reci...

Aşadar, în ziua aceea şi-au pus avioanele la punct şi au pornit în stol spre diferitele ţări în care puteau să aterizeze ca să-şi arate cu fală

splendidele lor uniforme. Printre ţările cărora le-au făcut această cinste, a fost şi Islanda.

O întreagă flotă aeriană din Italia a aterizat la Vatnagardar şi în fiecare avion se aflau cel puţin două uniforme nou-nouţe. Oaspeţii au sosit în anotimpul cînd nopţile sînt luminoase şi cînd pe cîmpii înfloresc lăcrămioarele. Înainte de a coborî din avion, uniformele au transmis prin radio, la Roma, informaţia că în cinstea sosirii lor capitala Islandei a fost iluminată „a giorno" şi inundată de flori.

Un scriitor islandez care locuia în Danemarca, dar se simţea irezistibil atras de marile puteri, a scris chiar, ca o confirmare a informaţiei susmenţionate, o carte întreagă în limba daneză. Ca mărturie a atitudinii exemplare a islandezilor faţă de reprezentanţii aeriani ai unei mari puteri, scriitorul invoca faptul că, de îndată ce insularii au auzit vuietul avioanelor, s-au simţit cuprinşi de atîta entuziasm, încît au început să se îmbrăţişeze în mijlocul străzii, să se sărute, vărsînd lacrimi de bucurie.

Dar una era povestea cu aclamaţiile şi alta faptele.

Nu avusese loc nici un fel de iluminaţie, nici o efuziune, nici o îmbrăţişare. Atîta doar că, a doua zi după venirea oaspeţilor, nu puteai face un pas pe East-street, strada principală a Reykjavik-ului, fără să nu te loveşti de tot felul de oameni care aduceau a poştaşi ori a portari. Oamenii stăteau pîlcuri-pîlcuri pe trotuare şi dis-

cutau gălăgios, gesticulînd de zor. Sobrii localnici, făcîndu-şi loc cu greu spre prăvăliile sau birourile lor, bombăneau supăraţi :

— De unde dracu or fi răsărit atîtea creste de cocoşi !

Iată, aşadar, care erau faptele.

Ofiţerii armatei aeriene au fost încartiruiţi în toate hotelurile din oraş, umplîndu-le pînă la refuz. În aceeaşi zi îşi luase în primire şi Stebby postul la uşa hotelului „Geiser", mîndru de titlul de picolo şi de livreaua lui nouă şi elegantă.

Ofiţerii intrau pîlcuri-pîlcuri pe uşa hotelului, iar Stebby se simţea încîntat văzînd că erau îmbrăcaţi cam la fel cu el. Urmărea din ochi, chiar cu oarecare condescendenţă, uniformele care se perindau prin faţa lui. Locotenent, căpitan, maior — erau titlurile cu care se chemau ofiţerii între ei. Dar şi Stebby avea un titlu italienesc întru nimic mai prejos, ba chiar mai fistichiu decît al lor.

Toţi aceşti „tenente, capitano, maggiore" făceau destulă zarvă la hotel. Cînd vorbeau între ei, strigau cu toţii atît de tare, de parcă ar fi fost fuduli de o ureche şi dădeau neîncetat din mîini şi din picioare.

Chelnerii care-i serveau la masă făcură apoi o nouă descoperire : în ciuda regulilor de bună-cuviinţă, oamenii îşi sugeau mustăţile, scuipau printre dinţi sîmburii fructelor şi-şi vîrau cuţitul în gură cu atîta furie, de parcă ar fi vrut să-şi taie limba. Cînd li se aduceau ţigări de foi, se

uitau nedumeriţi din care cap să muşte şi numai bine muşcau de unde nu trebuia. Chelnerii şi-au spus deci că oaspeţii lor par să fie nişte vagabonzi prinşi pe gîrlă şi gătiţi cu uniforme.

Ofiţerii mîncau la o masă lungă, aşezată în mijlocul sălii. Zgomotul pe care îl făceau acoperea convorbirile tuturor celorlalţi vizitatori. Intrau în sala de mîncare doi cîte doi şi-şi ocupau locurile conform unei etichete stricte : bogăţia de culori şi strălucirea de aur a uniformelor mergea crescînd de la un capăt la altul al mesei. Ultimul care intră în sală fu un ofiţer numit Pittigrilli. Avea ochi negri cum e cărbunele şi sta atît de ţeapăn, de ţi se părea că e gata-gata să cadă pe spate. Doar beteala îi mai lipsea de pe uniformă ca să semene în totul cu un pom de Crăciun. Cum apărea în prag, toate uniformele se sculau în picioare, băteau din călcîie şi încremeneau ca nişte manechine, pînă cînd, după cîteva clipe de gîndire, Pittigrilli le poruncea să-şi reia locul pe scaune.

Stebby se holba la ei şi găsea cît se poate de absurdă toată această ceremonie.

Chelnerii au înţeles de îndată că Pittigrilli era cel care plătea masa pentru toţi ceilalţi şi au început deci, după obiceiul pămîntului, să servească supa de la capătul opus al mesei, lăsîndu-l pe el la urmă. Tot aşa au procedat şi la felul al doilea. Faptul acesta a stîrnit o nemaipomenită uimire printre uniformele aşezate la masă. Cînd însă chelnerii au repetat aceeaşi or-

dine şi la desert, Pittigrilli s-a sculat în picioare împreună cu cei cîţiva din suita lui, l-a chemat pe oberchelner şi a început să zbiere la el într-o limbă italiană — probabil tot atît de aleasă ca şi purtările lor — cu o viteză de patru sute de cuvinte pe minut, însoţindu-şi diatriba cu o serie întreagă de gesturi furtunoase.

— Da, sir, răspunse oberchelnerul, care nu înţelesese nimic, şi se înclină în faţa lui Pittigrilli.

A fost chemat imediat directorul şi torentul verbal s-a revărsat cu puteri noi, ca o mitralieră. In cele din urmă, oaspeţii şi-au reluat locurile şi s-au apucat să mănînce.

A doua zi, chelnerii au început din nou să servească supa de la capătul cel mai îndepărtat al mesei. Pittigrilli sări ca ars şi le porunci oamenilor săi să părăsească pe dată sala de mîncare. Chelnerii înlemniră de mirare, văzînd că oaspeţii se aliniază doi cîte doi şi ies din sală, fără a mai privi la supa aburindă din farfurii.

Spre seară, a apărut la hotel consulul italian în persoană şi i-a poruncit oberchelnerului să servească supa începînd numai şi numai de la Pittigrilli; în caz contrar, va adresa nota de rigoare Ministerului Afacerilor Externe.

— Da, sir, a răspuns oberchelnerul plin de uimire şi s-a înclinat.

Vorbi chiar atunci cu chelnerii, aşa cum făgăduise, dar aceştia declarară că, de vreme ce plăteşte Pittigrilli, el trebuie servit la urmă — asta e regula restaurantelor şi ei n-o pot schimba.

— Mussolini e cel care plăteşte! zise supărat consulul.

— Da, sir — răspunse oberchelnerul înclinîndu-se — dar, vedeţi, din clipa cînd au intrat aici oamenii dumneavoastră, nici un englez nu mai calcă în restaurantul nostru. Englezii nu pot suferi, sir, să vadă oameni care îşi sug mustăţile cînd mănîncă...

— Asta nu mă interesează, îi ripostă consulul. Cine îl insultă pe Pittigrilli, îl insultă pe Mussolini.

— Da, sir, răspunse în şoaptă oberchelnerul, înclinîndu-se mai adînc ca totdeauna.

Cu aceasta, conversaţia diplomatică a luat sfîrşit.

*

Stebby îşi isprăvi serviciul a doua zi la amiază. Era o vreme minunată, soarele scălda în lumina lui caldă intrarea hotelului şi caldarîmul.

Băiatul stătea în uşă şi nu se îndura să se ducă să-şi scoată livreaua: soarele sclipea atît de vesel pe nasturii săi de aur, pe vipuşca lată care-i şerpuia de-a lungul pantalonului, şi mai cu seamă pe chipiul său aurit, care semăna cu o cratiţă bine curăţată, pusă ştrengăreşte pe o ureche.

Trebuie să mai spunem că lui Stebby îi făcea mare plăcere să stea acolo, să-şi dea aere, să

se foiască cu nasul pe sus, şi pentru că avea un titlu italienesc, răsunător! Cu atît mai mult cu cît prin faţa lui se perindau băieţandri de aceeaşi vîrstă, dar îmbrăcaţi cu haine ponosite şi pantalonaşi scurţi, fără nici un chichirez. Apoi nu ştiu cum se făcea, că pe stradă treceau într-una fetiţe...

Pe uşa hotelului ieşiră doi englezi. Se opriră, îşi aprinseră cîte o ţigară. Il salutară prieteneşte pe Stebby şi-i dădură şi lui una.

Vezi bine, se înţelege că nu-i venea să mai plece de acolo, să-şi schimbe hainele şi să se transforme deodată într-un om obişnuit. Mai ales că, avînd şi o ţigară, lui Stebby nu-i mai lipsea nimic ca să apară în faţa lumii în toată splendoarea sa. Ba da, un chibrit, atîta tot! Să vedem cine s-ar mai încumeta să cînte acum prostia aceea despre Stebby la meliţat cînepă! A lui era viaţa, livreaua, şi pe deasupra şi ţigara. Ar fi tot stat acolo, pe trotuar, la soare!

Un om se îndrepta spre hotel, cu paşi mari şi ţeapăn de parcă ar fi înghiţit un băţ. Purta o uniformă, să zici că-i livreaua lui Stebby. Ţinea între degete, ca şi el, o ţigară, iar în cealaltă mînă, un baston aurit. Stebby îl recunoscu: era Pittigrilli. Se vede că italianul se gîndea la frumuseţea propriei sale uniforme; de aceea nu băgase de fel în seamă livreaua lui Stebby care, în bătaia soarelui, îi stătea atît de minunat!

— Hallo, Pittigrilli! strigă Stebby, imitînd felul de a vorbi al negustorilor americani şi-l

bătu prieteneşte pe umăr pe generalul fascist. Intrucît purtau uniforme asemănătoare, Stebby simţea că erau şi unul şi celălalt oameni foarte importanţi şi că împodobeau prin persoana lor trotuarul, strada, întregul univers.

— Un chibrit! ceru voios Stebby, arătînd cu degetul spre ţigara din gura italianului.

Stefan Johnson nu văzuse niciodată încă, în scurta lui viaţă, un om apucat de o mînie mai cumplită decît acest „picolo italian". Aşa, din senin, după un salut atît de prietenesc, pe o zi cu soare atît de minunată!

Fascistul italian se făcu stacojiu la faţă. Se vedea că l-au năpădit uimirea, mînia şi spaima, de parcă un asasin ar fi ridicat deodată asupra lui cuţitul ucigaş. Nu scoase o vorbă; smulse pur şi simplu ţigara din gura lui Stebby, o trînti cu furie de pămînt, îşi ridică bastonul aurit şi-l lovi pe flăcău peste faţă.

Intîmplarea aceasta puse capăt voioşiei visătoare a lui Stebby. Islandezii — după cum zic unii — au îndurat mai multă impilare şi umilinţă decît alte popoare. Timp de veacuri, pînă în zilele noastre, au suportat asuprirea cu răbdare, au fost împăciuitori, n-au încercat niciodată să se răscoale. Alţii cred, de asemenea, că nu sînt multe popoare în lume atît de îndepărtate de ideea revoluţiei ca ei.

Dar oricît ar părea de necrezut, poporul acesta insular, potolit şi plin de răbdare, şi-a uitat uneori de obiceiul de a ierta orice, de a ceda în

toate, de a fi împăciuitor cu asupritorii și a procedat cum era firesc să procedeze. Stebby suferi aceeași transformare bruscă, dar binefăcătoare, pe care o suferise din cînd în cînd poporul său.

Pittigrilli nu apucă să-l lovească a doua oară cu bastonul peste obraz, că Stefan Johnson și sări la general apucîndu-l de piept. În fața acestui neașteptat atac, Pittigrilli înlemni; în Italia comisionarii de la hoteluri nu obișnuiesc să se repeadă la persoane suspuse. După cîteva clipe, generalul își veni în fire și pe caldarîmul devenit arenă, se încinse între el și băiat o luptă în toată regula. Se adună o mulțime de oameni: toți erau curioși să vadă cum avea să se termine acest meci neașteptat. Nu se știe cît timp a durat încăierarea; dar nici vorbă că pînă la urmă Stepan Johnson obținu victoria deplină asupra acelui „erou al deșertului".

— *Mamma mia*! scîncea generalul, zăcînd în praful din mijlocul străzii.

Stebby se suise călare pe adversar și-l ținea cu străşnicie în poziție de învins.

Islandezii adunați nu mai aveau nici o îndoială că „creasta de cocoș" se afla într-o situație deznădăjduită. Din bunătate, cîțiva se hotărîră să-i sară în ajutor. L-au ridicat deci pe general, l-au pus pe picioare și l-au scuturat de praf. Alții l-au luat la o parte pe comisionar și l-au sfătuit s-o șteargă.

Trebuie să menționăm că în caz de bătaie, islandezii țin întotdeauna partea celui înfrînt.

Probabil că procedează astfel, ca unii care s-au aflat toată viața în situația de învinși.

Repus pe picioare și sigur că nu-l mai amenință nici un „picolo", „eroul deșertului" deveni iar țanțoș și sigur de sine. Proțăpindu-se în pragul hotelului, începu să rostească un discurs. Vorbea atît de sonor și de bombastic, își întindea atît de înduioșetor mîinile, sălta pe picioare și mișca atît de teatral din sprîncene și din cap, încît pe la casele din apropiere începură să se deschidă ferestrele. Mulțimea creștea: toată lumea dorea să-și desfete ochii cu un spectacol atît de neașteptat. Mulți credeau că însuși Mussolini binevoise să descindă în Islanda. Doi englezi doar, după ce ascultară o clipă-două cu mîinile în buzunar, intrară repede în hotel pe scara de serviciu.

Între timp, Stefan Johnson părăsise cîmpul de bătaie.

Nimeni din cei de față nu pricepea o vorbă din discursul oratorului italian. Unii se grăbeau să-i ofere apă rece, alții un chibrit; fiecare căuta să-l liniștească, să-l îmbărbăteze pe generalul fascist copleșit de emoție.

Spre seară, consulul italian veni iar la hotel. Avea o înfățișare și mai severă decît data trecută. Că doar nu era glumă! Fusese insultat în Islanda Mussolini! *La gloria de la Patria*[1] fusese tăvălită în praful drumului, acolo, pe stînca aceea singuratică, pierdută în mijlocul oceanu-

[1] Gloria patriei (ital.)

lui, pe care arma sacră a fascismului italian ar fi putut-o cufunda în adîncul mării numai în cîteva clipite! Omul cel mai de jos, cel mai vrednic de dispreț, după concepția uniformelor italiene, un picolo, îndrăznise să insulte *la grandissima, eternissima patria de la gloria!* [1] Despre toate acestea nu numai că se va notifica Ministerului Afacerilor Externe, dar Italia nu se va lăsa pînă nu va primi satisfacție, chiar dacă ar fi să-l coste pe regele Danemarcei pînă și coroana.

— Da, sir, răspunse oberchelnerul, înclinîndu-se cu obișnuitul său surîs amabil.

Cîțiva englezi și-au luat bagajele și au părăsit hotelul în grabă.

S-au început tratativele.

La drept vorbind, cartierul general italian nu cerea chiar categoric ca regele Danemarcei să-și părăsească tronul. În schimb, pretindea cu fermitate ca guvernul să-i ceară public lui Mussolini cuvenitele scuze. Unul din negociatori observă că Mussolini ar putea trage, din aceste scuze, concluzii cu totul de altă natură. Atunci Pittigrilli propuse ca proprietarul hotelului să-i ceară scuze lui personal. Îl căutară mult și bine, dar nu-l găsiră. Plecase undeva în interiorul insulei, la vînătoare de sitari. De altfel, nu voia să aibă nici un amestec în această chestiune; comisionarul Stefan Johnson nu fusese angajat de el, ci de oberchelner, așa că, să se descurce singur!

[1] Cea mai măreață, cea mai eternă patrie a gloriei (ital.).

În cele din urmă, Pittigrilli făcu o concesie. Zise că s-ar mulțumi și cu neîntîrziata concediere a lui Stefan Johnson.

— Da, sir, zise oberchelnerul și se înclină.

Stebby ajunsese între timp acasă. În ziua aceea era de altfel liber. Nici nu bănuia că se petrecuse ceva grav. Străinul l-a lovit peste față, iar el, firește, nu i-a rămas dator, l-a trîntit la pămînt. E drept că lunganul era în uniformă; dar parcă el, Stebby, nu era tot în uniformă! Cum să-i treacă prin cap acestui picolo că un alt picolo ar putea să se supere că l-a trîntit la pămînt. Doar și el a fost doborît în atîtea încăierări și nu s-a supărat niciodată.

Cînd doi inși se bat, unul ajunge dedesubt, iar celălalt se suie călare pe el. Așa trebuia să se întîmple și așa s-a întîmplat. Nu era nimic neobișnuit.

Spre seară, Stebby uitase de-a binelea întreaga poveste.

A doua zi, era o dimineață și mai plăcută decît cea din ajun. Flota aeriană a lui Pittigrilli decolă și-și văzu de drum. Plecară toate uniformele și de atunci nu le mai zări nimeni, niciodată, în Islanda.

Stefan Johnson își reluă de dimineață ocupația, își îmbrăcă livreaua și-și potrivi pe cap șapca în formă de castron. La hotel totul se desfășură ca de obicei; de fapt, nici nu se pe-

trecuse cine știe ce și dacă cineva i-ar fi spus lui Stebby că flota aeriană a fasciștilor italieni suferise în ajun la Reykjavik o înfrîngere, băiatul n-ar fi înțeles desigur nimic.

Pe Stebby nu-l frămînta decît un gînd: nu mai era chip de trăit din cauza acelei drăcoaice de la bufet, mica și vesela Gunno. Ca și înainte, ea nu arăta nici un fel de stimă față de tînărul gentleman care, orișicît, avea acum chipiu strălucitor, ca un castron de aur și nasturi tot de aur. Mai mult încă! Fetișcana asta nu scăpa niciodată ocazia să-l necăjească. Ii striga: „Stebby-cînepă" și-i cînta cîntecul acela stupid ori de cîte ori îl zărea trecînd prin fața bucătăriei...

LILIA

Povestea vieții și a morții lui Nebukadneisar Nebukadneisarsson

L-am numit așa pe omul acesta, numai și numai ca să stîrnesc interesul cititorilor, ca lumea să-și zică: „Trebuie să fie o poveste foarte hazlie!" Altminteri, puteam pune doar inițialele „N. N.", deoarece, ca să fiu sincer, am uitat, ori mai bine zis n-am știut niciodată, cum îl cheamă. Dar ce importanță are numele lui? Vedeți doar că pentru titlu am ales un altul, numele care joacă rolul cel mai de seamă.

Povestea pe care am de gînd să v-o spun este foarte lungă, chiar prea lungă. Cînd mă gîndesc cît ține mă înspăimînt. Inceputul ei este însă în legătură cu una din cele mai scurte melodii din cîte mi-a fost dat să ascult vreodată. Nu e nici măcar o melodie, ci mai degrabă un crîmpei, acordul final al unei melodii; ca acord final e totuși cam lung, prin urmare, plecînd de la regulile proporțiilor consacrate, am avea dreptul să ne închipuim că

este sfîrşitul unei simfonii mari, scrisă de un compozitor celebru. Melodia aceasta am adus-o la cunoştinţa unuia dintre prietenii mei, care are de gînd să devină compozitor atunci cînd îi va veni inspiraţia şi să scrie pe baza ei o simfonie, atunci cînd în lume se va trezi interesul pentru o temă încolţită în sufletul locuitorilor din Snefellssnes.

Acum ascultaţi.

Povestea începe pe cînd eram încă şcolar şi locuiam la Reykjavik într-o cotineaţă lipită de sala cazanelor de calorifer a casei vecine, de care nu o despărţea decît un perete subţire. In sala aceea de calorifer cineva fredona melodia de care v-am vorbit, mai cu seamă seara, cînd se alimenta cazanul pentru noapte. O relua neîncetat, cu un glas morocănos, gros ca un otgon răsucit şi scămoşat; cînd ajungea la ultimele note, cîntăreţul uita parcă să tragă aer în plămîni şi sunetul se stingea de tot, urma o tăcere care te făcea să crezi că omul murise o dată cu cîntecul său. Cîteva clipe nu se mai auzea nimic, apoi începea din nou o mormăială care se transforma pe încetul, după lungi întreruperi, în melodie. Simţeai că melodia continuă să trăiască în pieptul cîntăreţului, cu toate că glasul său răguşit se frîngea şi sunetele păreau că-i rămîn în gît. Cîntăreţul îşi descărca parcă tot sufletul în această melodie, care, după cum am mai spus, s-ar putea să devină într-o zi o mare simfonie.

Cît era iarna de lungă, auzeam această frîntură de melodie în tăcerea nopţii. Cînd am încercat să aflu cine cîntă, am descoperit că era fochistul. La miezul nopţii pleca.

Intr-o seară am intrat în sala cazanelor de calorifer. In cuptorul deschis ardeau cărbunii încinşi, iar în faţa cuptorului, aproape înghiţit de întuneric, stătea şi cînta Nebukadneisar Nebukadneisarsson.

— Bună seara, i-am zis.

— Bună seara, răsună din întuneric glasul răguşit al omului bătrîn.

— E cald şi bine aici, am rostit eu.

— Eu trebuie să plec.

— Cum, nu locuieşti aici?

— Nu.

— Aşa, va să zică. Totuşi te aud foarte des cîntînd seara aici.

— Nu cînt, mormăi el.

— Şi totuşi te aud adesea.

— Nu. Niciodată n-am ştiut să cînt.

— Am învăţat şi melodia, stăruii eu.

Bătrînul mormăi ceva pe sub mustaţă, căutînd să se descotorosească de mine.

— Nu te mai necăjesc, i-am zis.

— E vremea să mă duc la culcare, mi-a răspuns el şi a plecat.

Intr-o zi, cineva mi-a arătat pe mal, în dosul unor creste de stîncă, o ladă veche de pian; cu tot gerul şi viscolul de afară, Nebukadneisar Nebukadneisarsson locuia într-însa. „Iată de ce

are bătrînul atîta înclinare către muzică, stă doar în lada unui instrument muzical", mi-am zis în gînd.

Cîteva seri după aceea, din sala cazanelor de calorifer nu s-a mai auzit nici un zgomot. Dar, după cîtva timp, bătrînul, uitînd se vede de mine, a început iar să cînte ca şi înainte, cu aceeaşi voce groasă, care se stingea din cînd în cînd. M-am dus din nou la el.

— Bună seara, i-am zis.

— Bună seara.

— Cînţi, te-am auzit.

— Nu.

— De unde ai învăţat această melodie?

— Melodie? Nu e o melodie.

— În orice caz, o cînţi într-una.

— Nu cînt de loc, a spus el: niciodată n-am ştiut să cînt. A fost o vreme cînd doream fierbinte să pot cînta. Dar vremea aceea a trecut de mult. Acum nu-mi mai trec prin cap gînduri de-astea. Uneori, după ce aprind focul, îmi place să stau lîngă cuptor.

— De unde eşti? l-am întrebat.

— Din vest.

— De unde anume?

— Din Ulafsvick.

— E frumos pe acolo?

— La Ulafsvick, ca oriunde pe ţărm, bîntuie adesea furtuni puternice, spuse el.

— Ai rude în vest?

— Au murit.

— De ce-ai venit la Reykjavik?

Bătrînul tăcu mult timp, dar în cele din urmă răspunse:

— Acolo, în vest, nu mai aveam nimic, nimic...

— Ai făcut bine că ai venit la Reykjavik, încuviinţai eu. Cred că e cel mai frumos oraş din ţară.

Aşezat pe o ladă la gura cuptorului, bătrînul tăcu din nou o bună bucată de vreme. De data aceasta, în sala cazanelor de calorifer era lumină şi îl văzui cum stă cu ochii ţintă la cizmele lui găurite.

— Prima mea noapte la Reykjavik am petrecut-o în cimitir, rosti el într-un tîrziu.

— Cum aşa? Apoi, căutînd să-l mîngîi, adăugai: Mulţi sînt nevoiţi acum să petreacă în cimitir nu numai o noapte, două.

— Adevărat, răspunse bătrînul.

Era mînjit pe faţă şi avea o barbă căruntă, ciufulită.

— Ţi s-au rupt cizmele, zisei.

— Da, dar nu sînt chiar aşa de ponosite. Le-am găsit acum doi ani la Watnsmüri. Le-o fi uitat careva în mijlocul mlaştinii.

Se ridică şi-şi luă dintr-un cui de după sobă pălăria; un melon cum poartă de obicei negustorii; după ce li se strică borurile, ori se învredniceşte vreun copil să le găurească, sînt aruncate la lada de gunoi.

— Îmi dai voie să-ţi văd pălăria? îl întrebai.

Avea o gaură aşa de mare, încît putea trece prin ea pumnul unui copil.

— E o pălărie veche, zisei şi privii prin gaură la lumină.

Nu era însă greu să-ţi dai seama că odată şi odată fusese o pălărie bună. I-o întinsei bătrînului care o luă şi, ţinînd-o în dreptul luminii, se uită şi el prin spărtură, apoi zise cu un zîmbet schimonosit :

— Nu oricine poate să se uite la tatăl ceresc prin propria lui pălărie.

N-avea decît un dinte în gură.

...In sfîrşit, veni şi binecuvîntata primăvară. Niciodată nu eşti atît de ispitit să scoţi capul afară, pe fereastră, ca primăvara, cînd trebuie să stai pe scaun şi să te pregăteşti pentru examene. Ţi se pare nespus de interesant să urmăreşti toate cîte se petrec pe stradă, mai cu seamă lucrurile neînsemnate, cărora începi să le atribui o mare semnificaţie filozofică.

Intr-o zi, în apartamentul de la etajul întîi s-au mutat nişte chiriaşi noi. Nu le-am dat nici o atenţie. Am observat doar că era o familie alcătuită din soţ, soţie şi o fetiţă mică de vreo opt ani, numită Lilia. După înfăţişarea fetiţei, mi-am dat seama că nu erau de pe la noi ; fetiţa avea codiţe blonde şi purta ciorapi de lînă împletiţi în casă. Se juca cu cei de o vîrstă cu ea, înaintea odăii mele. Maică-sa o adora. Toată ziua stătea aplecată peste pervazul ferestrei şi-i comanda de parcă ar fi condus un regiment

întreg de soldaţi. Curgea ordin după ordin. „Ai grijă — îi striga — bagă de seamă ! Fereşte-te de cîini ! Fereşte-te de beţivul acela ! Fereşte-te de maşină, Lilia ! Fereşte-te !

Pe vremea aceea mai existau încă împrejmuiri vechi, zidite din bolovani. Se întindeau de amîndouă părţile străzii : o stradă foarte liniştită, aproape necirculată.

Intr-o zi, l-am văzut pe Nebukadneisar Nebukadneisarsson stînd pe zid ; se încălzea la razele albastre ale soarelui de primăvară şi privea la copiii care se jucau în poarta casei. Faţa lui mînjită de funingine, chiar şi barba încîlcită, exprimau bucurie.

Cînd începu să se întunece, copiii obosiţi de joacă se îndreptară spre casele lor. Nu mai rămăsese decît Lilia. Sărea voioasă într-un picior. Nebukadneisar Nebukadneisarsson o strigă pe nume :

— Lilia !

Dar fetiţa se prefăcea că nu-l aude şi continua să sară cu înfocare, ca şi cum s-ar fi luat la întrecere cu cineva. Nebukadneisar Nebukadneisarsson o strigă din nou :

— Lilia ! Lilia !

Făcîndu-se mereu că nu-l aude, fetiţa îşi aruncă totuşi ochii spre fereastră, să vadă dacă maică-sa e acolo. Nu era, se dusese la bucătărie să pregătească cina.

— Micuţa Lilia nu vrea să stea azi de vorbă

cu bătrînul Nebukadneisar Nebukadneisarsson? întrebă acesta, scoţînd din buzunar un cornet de hîrtie.

Fetiţa străbătu curtea cu paşi şovăitori, cu mîinile la spate. Se uita cînd la cornet, cînd la fereastră. În cornet erau stafide — nici mai mult, nici mai puţin. Şi totuşi Lilia se prefăcea că nu e de loc mirată şi că nu o ademenesc. Dar pînă la urmă, tot se aşezară amîndoi pe zidul de piatră şi mîncară stafide: fetiţa cîte zece, bătrînul cîte una. Fetiţa îşi legăna stîngaci piciorul şi cerceta cu un ochi critic barba încîlcită a moşului. Începu apoi să sară într-un picior în faţa lui. Maică-sa o strigă de la fereastră. Dar după cină fetiţa se întoarse înapoi. Ştia că mai rămăsese ceva în cornet.

Astfel trecu primăvara. Lilia nu se mai temea acum de Nebukadneisar Nebukadneisarsson. De cum îl zărea pe bătrîn, alerga întru întîmpinarea lui, îi vîra mîna în buzunar şi scotea cornetul cu stafide. Seara stăteau adesea amîndoi pe zid şi mi se pare că bătrînul îi spunea fetiţei poveşti nostime. Îl asculta cu multă atenţie.

— Oamenii aceştia sînt din neamul tău? l-am întrebat într-o zi.

— Vin din apus, îmi răspunse.

— Îi cunoşti?

— Da, îmi zise. O cunosc pe micuţa Lilia.

Nu-l înţelegeam totdeauna pe bătrîn. Mi se

părea cam ciudat, dar nu m-am oprit prea mult asupra acestui fapt. Pe vremea aceea mă preocupa cu totul altceva. Şi deşi îmi dădeam seama că familia aceasta nu venea din vest, ci din est, n-aveam poftă să mă cert cu bătrînul.

Într-o zi auzisem limpede cum îi povestea fetiţei:

— Băiatul împlinise douăzeci de ani, iar fata era numai cu cîteva luni mai mică, se născuse în martie. Se cunoşteau parcă de totdeauna. El voia să-i clădească o căsuţă cu grădină de zarzavat, pe o pajişte verde. Pe vremea aceea se ocupa cu pescuitul în tovărăşie cu răposatul Gudmundur; nu-i mergea prea rău, dar niciodată n-a ştiut să cînte. Pe fată o chema Lilia.

— Ei şi pe urmă? întrebă fetiţa.

N-am avut timp să ascult pînă la sfîrşit. Mi-am zis doar în gînd: „Îi spune vreo poveste veche despre cele ce s-au petrecut odată în vest“.

*

Toamna m-am dus din nou la Reykjavik.

Într-o zi, pe cînd stam de vorbă pe stradă cu cîţiva prieteni, am văzut un om care nu-şi lua ochii de la mine. Se vedea că aşteaptă să mă despart de prieteni. Nici n-am apucat bine să le spun la revedere, că s-a şi repezit spre mine, întinzîndu-mi o mînă murdară.

— Nebukadneisar Nebukadneisarsson.

— Ce mai e nou? l-am întrebat.

— Nimic deosebit...
— Ai ceva cu mine?
— Nu — îmi răspunse — voiam să știu numai dacă mă mai recunoști.
— Cum să nu, i-am răspuns. Îmi amintesc chiar și de melodia pe care o cîntai. Ce mai face micuța ta prietenă?
— Mi-au luat pensia, cele treizeci de krone la care am dreptul datorită bătrîneții.
— De ce oare?
— M-a pîrît Iosep. A spus că le cheltuiesc pe stafide. Cred că dumneavoastră vă pricepeți bine la legi. Spuneți-mi, ce e de făcut?
— Dar cine e Iosep?
— O rudă a mea. Îmi dă cîteodată o leacă de pește sau ce se întîmplă.
— Trebuie să te adresezi primarului, l-am sfătuit. Eu n-am timp să mă ocup de chestiunea aceasta.
— Nu știu dacă o să dobîndesc ceva. Poate izbutesc să mă angajez undeva.
— Cum adică?
— Ca anul trecut.
— Nu mai lucrezi ca fochist în casa aceea?
— Nu, mi-a răspuns el. Cu casa aceea s-a isprăvit, s-a isprăvit de tot...
— Ce s-a întîmplat?
— Nu știu, nu știu... mi-a răspuns.
— Ei, la revedere, i-am zis.
— La revedere și mulțumesc de cinste.
Și bătrînul își scoase pălăria.

*

L-am văzut din nou după cîțiva ani. Studiam pe vremea aceea medicina. L-au adus în sala de disecție învelit într-un cearșaf. L-am recunoscut îndată, cu toate că îl spălaseră. Nu-mi trezi nici un fel de sentiment deosebit, cel mult acela pe care îl ai, fără să vrei, în prezența unui mort, indiferent de locul pe care îl ocupă în societate. Numai după ce l-am înmormîntat am stat și m-am gîndit la viața și moartea acestui om. Iată o ființă care nu i-a trebuit nimănui, a murit singur-singurel, în lada lui, fără să-i cunoască nimeni numele, originea, gîndurile ori sentimentele.

În ziua cînd i-am făcut disecția, nu mi-am amintit nici măcar de melodia pe care o cîntase odinioară. Un singur lucru e neîndoielnic: a fost disecat după toate regulile științei și de îndată ce a murit a devenit obiectul unei atenții de care nu s-a bucurat niciodată în viață.

...De altminteri, la ce bun să explic toate acestea? Nu mai am de mult nici un interes pentru medicină, acum mă ocup cu altele. Dar tocmai fiindcă au trecut mulți ani de atunci, pot să afirm că în numele științei au procedat nu tocmai respectuos cu el: au luat scheletul, iar restul l-au aruncat. Acum scheletul lui servește la demonstrații științifice. Nu vreau să spun unde anume, este un secret, o taină păstrată în numele științei. În sicriu s-au pus pietre, iar

noi, cîţiva studenţi în medicină, l-am condus pînă la cimitir; ne temeam să nu se găsească cineva să se uite la mort. Noi am dus coşciugul la biserică, noi l-am scos de acolo. Era în ajun de Crăciun, într-o zi ceţoasă şi rece. Trebuia să terminăm ceremonia cît mai repede. Pereţii bisericii erau drapaţi în negru: chiar în aceeaşi zi, la ora douăsprezece, trebuia să aibă loc înmormîntarea unui înalt demnitar.

Aşadar, sicriul lui Nebukadneisar Nebukadneisarsson a fost dus acolo. Administraţia cimitirului a autorizat această necuviinţă, avînd în vedere că era ajun de sărbătoare şi că înmormîntarea lui Nebukadneisar Nebukadneisarsson trebuia să aibă loc atunci ori niciodată.

Era un adevărat scandal să se desfăşoare într-un decor atît de solemn înmormîntarea unui om atît de puţin important!

Din spre sud-vest bătea un vînt tăios şi rece. Ducînd coşciugul pe braţe, am răzbătut cu greu prin viscolul puternic şi l-am aşezat în biserică. Tremuram de teamă să nu cadă cumva, în toiul ceremoniei solemne, fundul coşciugului şi să se risipească pietrele pe jos. Mă cutremuram de groază cînd auzeam zgomotul bolovanilor care se rostogoleau în coşciug şi abia mă stăpîneam să nu-l înjur în gura mare pe idiotul căruia îi trecuse prin minte să-i pună acolo. Eram frînţi de greutatea sarcinei. În cele din urmă, ne-am aşezat pe banca din faţă, jucînd rolul familiei răposatului. Preotul coborî în

grabă de pe amvon. După cum era şi de aşteptat, se simţea într-o anumită măsură plictisit de acest abuz (familia demnitarului, slavă domnului, n-a aflat nimic) şi rosti în grabă discursul funebru pe care-l pregătise cu o săptămînă înainte, cu prilejul morţii unei ţărance. Bineînţeles, se încurca într-una şi pierdea şirul. Uneori, cînd trebuia să spună „scumpul nostru frate adormit întru domnul", zicea „scumpa noastră soră", iar la un moment dat îi scăpă chiar următoarea frază: „şi undeva, departe, pe scumpa noastră soră adormită întru domnul o plîng soţul şi copilaşii rămaşi în urma ei!"

Mă temeam să nu observe cineva aceste greşeli şi aruncam în jur priviri îngrijorate. Băgai însă de seamă că în biserică, afară de paznicul cimitirului, nu mai era decît o bătrînă. Şedea în ultimul rînd şi părea surdă de-a binelea. Am încercat să mă mîngîi cu gîndul că intrase acolo din întîmplare, ca să-şi afle adăpost de vremea rece, şi că mortul nu o interesa cîtuşi de puţin.

Dar cine credeţi că s-a luat după noi, cînd am scos coşciugul afară şi dricul se urni încet din loc? Bătrîna cu şorţ albastru şi cu faţa zbîrcită, înfăşurată într-un şal negru de sărbătoare. Am fost nevoiţi să urmăm şi noi coşciugul pentru ca bătrîna să nu provoace vreun scandal în cimitir. Nu prea ştiam bine cum

avea să se sfîrşească această înmormîntare. Nu ne puteam linişti înainte de a vedea mormîntul închis.

Dar tovarăşii mei se săturaseră să-şi mai piardă de pomană preţiosul lor timp, aşa că o şterseră la cafeneaua „Upsalir" şi mă lăsară doar pe mine să însoţesc convoiul. Mergeam încet în urma coşciugului: bătrîna, eu, preotul şi paznicul cimitirului.

După ce mormîntul a fost astupat, preotul şi paznicul au plecat, bătrîna însă a rămas locului, cu ochii ţintă la moviliţa acoperită de zăpadă. Am mai aşteptat cîtva timp lîngă zidul cimitirului, dar femeia nu se clintea din loc. Atunci m-am întors iar la mormînt.

— Ce mai aştepţi aici, mătuşică? am întrebat-o eu. L-ai cunoscut?

Femeia s-a uitat speriată la mine. Faţa i s-a încreţit, buzele au prins a-i tremura, iar gura i s-a schimonosit, lăsînd să i se vadă gingia fără dinţi. Ochii ei roşii de bătrînă s-au umplut de lacrimi. Am mai arătat undeva cît e de dureros să priveşti oameni bătrîni cînd plîng!

— Nu plînge, măicuţă, i-am zis. L-a luat dumnezeu.

— Da, mi-a răspuns ea, şi şi-a şters lacrimile cu un colţ al şorţului.

— Du-te acasă, să nu îngheţi aici, i-am zis. Nu-mi venea a crede că femeia nu dorea să afle adevărul. Am părăsit cimitirul împreună.

— De unde eşti? am întrebat-o.

— Am venit din vest.

— Din Ulafsvik?

— Da.

— Şi zici că l-ai cunoscut?

— Da, eram de o vîrstă. Dar m-am măritat şi am plecat în sud. Am stat acolo patruzeci de ani.

— Cum te cheamă?

— Lilia.

— Dar bărbatul îţi trăieşte?

— Nu. A murit de mult.

— Ai copii?

— Treisprezece, a răspuns femeia cu o desperare în glas atît de vădită, încît mi-am închipuit îndată că, pe lîngă cei treisprezece copii, trebuie să aibă şi o droaie de nepoţi.

— Da, multe lucruri ciudate se întîmplă pe lumea asta, spusei. El a fost singur toată viaţa.

Bătrîna mergea în tăcere alături de mine. Nici nu mă aşteptam să-mi răspundă. Dinspre miază-zi, de la fiordul Seread, se apropia un nor de zăpadă. M-am hotărît să mă despart de ea în poarta cimitirului şi mi-am scos pălăria.

— La revedere.

Mi-a întins mîna noduroasă de bătrînă şi m-a privit drept în faţă, pe mine, singurul om care i-a împărtăşit durerea. Apoi mi-a zis:

— Şi eu am fost singură toată viaţa.

Fața i se schimonosi din nou de durere. Își întoarse capul, ducîndu-și repede la ochi colțul șorțului.

Așa se sfîrșește povestea lui Nebukadneisar Nebukadneisarsson, omul care n-a petrecut în cimitir decît o singură noapte.

SCRUMBIILE

I

Au apărut scrumbiile.

De șaptesprezece ani nu s-au mai arătat prin partea locului. De prin 1909 aproape că nu s-au mai văzut. Vara aceasta au apărut însă din nou și parcă soarele revarsă cu dărnicie deasupra cătunului prinosul său de lumină. Da, soarta omului depinde uneori numai și numai de ființele acestea neînchipuit de capricioase, care sălășluiesc în adîncurile mării.

Capriciile scrumbiilor îi pot îmbogăți ori sărăci pe oameni. Dacă așa le va fi placul, cătunul de pescari se va dezvolta și va înflori întru prosperitatea tuturora. Ele atrag aici negustori străini, care vin, se instalează și fac avere. Scrumbiile le îngăduie să construiască în vale case luxoase pentru familiile lor. Vopsite în roșu, albastru ori verde, clădirile comerciale devin mai arătoase — tot datorită peștelui. Deasupra ușilor se văd firme mîndre și lăudăroase.

O dată ce se ivesc scrumbiile, capătă și locuitorii de lucru, pînă peste cap. În toiul pescuitului, abia de apucă să doarmă și ei un ceas pe zi: munca se plătește cu ora și premiile curg din belșug, ceea ce înseamnă să la iarnă vor putea să-și trimită băieții la școală, la Reykjavik, iar fetelor să le facă rochii noi. Localnicii cumpără carton gudronat pentru acoperișuri, ba chiar și vopsele, așa încît cocioabele împrăștiate pe malul mării nu rămîn mai prejos de casele bogătașilor în ceea ce privește coloritul. Cînd se întîlnește cu pescarii în piață, negustorul schimbă cu ei o vorbă prietenoasă, o glumă.

După cîțiva ani, scrumbiile dispar. Pescarii aruncă năvoadele, ca de obicei, dar le scot goale. Zi după zi, nu prind decît peștișori mărunți și meduze. Și așa, ani de-a rîndul. Fiordul aduce acum cu o pungă goală. Dacă se mai aude cînd și cînd vorbindu-se de scrumbii, veștile vin tocmai din capătul celălalt al țării. Anii de foamete se țin lanț, ca o procesiune de schelete care trec fără zgomot printre alge.

Cu fiecare an cătunul de pescari devine mai trist, mai mohorît. Hainele negustorilor se învechesc, cravatele și pantalonii din vremurile cele bune încep să se destrame. Cînd se întîlnesc cu pescarii în piață, negustorii nu mai glumesc cu ei. Prăvăliile se închid deoarece nimeni nu-și mai plătește datoriile. Unii negustori dau faliment, alții vegetează, trăind din mila

băncilor, în speranța că viitorul îi va scoate din impas. Nimeni nu se mai gîndește la înfățișarea exterioară a caselor, bătute de ploi și vînt: tencuiala s-a coșcovit, culorile s-au spălat, cartonul gudronat s-a burdușit, iar tabla de pe acoperiș e ruginită toată. Casele, care înainte vreme străluceau în toate culorile curcubeului, stau acum față în față ca niște mîrțoage bătrîne și pleșuve. Unele s-au dărăpănat de tot. Vremea rea își face de cap cu ele. Vîntul smucește cartonul desprins, scările putrezesc în așa hal, încît e primejdios să calci pe ele. Acoperișul de deasupra intrării e stricat de tot și ploaia bate acum drept în ușă. Duminica nu îmbracă nimeni haine de sărbătoare, iar dacă tineretului îi trece prin cap să danseze, nu-i chip, deoarece pînă și armonica e stricată.

Negustorul norvegian, care cu cîțiva ani înainte avea reputația de Cressus al satului, a deschis acum o dugheană mititică, chiar lîngă fiord, și-și servește clienții singur, împachetînd cu mîinile înghețate tutun de mestecat și bomboane de malț. Cei care au putut să plece au părăsit satul, iar cei rămași au fost nevoiți să lucreze vara la drumuri ori să se tocmească cu ziua la strînsul recoltei. Copiii și femeile adună fînul, care abia dacă ajunge pentru hrana unei vaci, ținută în parte cu un vecin.

Vine iarna... La lumina lămpii de gaz, femeile și bărbații, înconjurați de copii murdari, mănîncă pîine neagră și păsat fiert în apă; de

cîteva ori pe zi ies afară pe chei, să vadă cum e timpul. Îi pătrunde frigul, vîntul de iarnă îngheață mîinile goale care n-au mai muncit de mult. Adeseori se ivește printre ei funcționarul din localitate, care-i mustră că sînt leneși și proști: acum, cînd au atîta timp liber, ar trebui să citească, să se perfecționeze, să-și lumineze mintea, nu să taie frunză la cîini, ori să înghețe de pomană în piață. Cînd protectorii artelor de prin Reykjavik anunță, în cătunul acesta de pescari, conferințe gratuite despre spiritism, higienă ori politică, spre marea lor uimire, nu vine să-i asculte nimeni în afară de pastor, de judecătorul localnic și de medic. Ei nu pot pricepe de ce pescarii aceștia, care toată viața lor au luptat împotriva datoriilor și a foamei, nu sînt admiratori ai muzelor și nu se arată nicidecum dispuși să asculte discursuri lungi și plictisitoare despre măreția lumii de dincolo de mormînt. Dar ce le pasă pescarilor de religie, dacă în vara trecută n-au fost scrumbii? Căci aproape în fiecare casă se naște cîte un Ionni mic, iar pescarul puțin se sinchisește de higienă ori de politică, dacă nu-i sigur că va putea căpăta pe credit de la negustor un pumn de făină.

La drept vorbind, pescarii nu dau prea mare atenție nici creșterii copiilor, deși s-ar părea că nu poți rămîne nepăsător față de odraslele tale. Ei își măresc însă familia cu cîte un plod pe an,

nu pentru că s-ar prăpădi după copii, ci din motive cu totul diferite.

Așadar, copiii cresc, aleargă pe mal, prin grădina de zarzavat și pe la răscruci. Știu să înjure chiar înainte de a fi învățat să vorbească și învață să fure înainte de a fi deprins să-și ascundă faptele necinstite. Funcționarul localnic și pastorul răgușesc vorbind despre vicii. Dar oamenii aceștia virtuoși nici nu observă că, ajungînd la vîrsta de zece ani, copiii încetează de a mai spune vorbe urîte, iar cînd se apropie timpul confirmației, puțini dintre ei înjură mai mult decît cei mari.

2

Dar în vara aceasta de care vorbim, din fiord ieșeau zi și noapte bărci încărcate cu scrumbii. În cătunul de pescari pierdut între stînci, lumea nu mai ținea seamă dacă e zi sau noapte. Toată noaptea vuietul de motoare dinspre fiord se contopea cu larma făcută de oamenii care vegheau, care cîștigau bani...

Jos, pe chei, se adunaseră femeile de toate vîrstele, cu înfățișările cele mai deosebite. Erau îmbrăcate cu bluze și veste de cele mai neînchipuite croieli și modele, deoarece nu fuseseră făcute după legile modei și ale frumuseții, ci numai și numai după cerințele vieții de toate zilele. Același lucru se poate spune și despre fe-

luritele pălării şi basmale. În tot satul nu era femeie care să nu-şi fi părăsit cele patru ziduri ale căminului ca să ia parte la forfota aceasta minunată. Mamele îşi lăsau copiii în leagăn şi dădeau fuga să lucreze la peşte; fetele de măritat întrerupeau cusutul zestrei de care îşi legaseră de mult toate visurile lor de fecioară; fetele bătrîne puneau capăt taifasului înainte de a se fi terminat povestea hazlie ori ceaşca de cafea. Scrumbiile aşteptate de mult, cu aceeaşi nerăbdare cu care aştepţi o amantă, erau descărcate pe malul apărat prin bîrne mari de furia valurilor. Oamenii aşteptau cu lopeţi şi căuşuri, gata să se înfrupte din harul ceresc. Emoţionaţi, plini de solzi, înfigeau lopata şi umpleau lăzi întregi cu strălucitorii peşti-minunaţi. Femeile îşi ţineau cuţitele pregătite. Cîtă bucurie, cîtă viaţă clocotitoare era în jur! După o absenţă de şaptesprezece ani, dumnezeu fericise din nou acest sătuc coborînd într-însul.

Localnicii nu se gîndeau decît la un singur lucru. Toată lumea avea pe buze un singur cuvînt; mai bine zis, în jurul lui gravitau toate celelalte cuvinte şi gînduri. Într-un fiord, scrumbiile sînt asemenea aurului în Clondyke. În orice bucătărie, în orice grădină de zarzavat, se vorbea despre vietatea aceasta binecuvîntată. Se vorbea despre scrumbii la pîrău, la răscruci de drumuri, ca şi pe mal. Chiar şi la pastor, la medic şi la funcţionar acasă nu se comenta decît ultimul eveniment: apariţia scrumbiilor.

Numai cu două săptămîni în urmă, deasupra acestui cătun apăsa un blestem, acelaşi de şaptesprezece ani. Acum însă, cei de la bancă spuneau că în cîteva săptămîni au fost smulse bogăţii din străfundurile mării în valoare de un milion de krone. Cu două săptămîni în urmă, stînd în mijlocul micului său izlaz, după fiecare răbufnire de vînt, pescarul îşi zicea cu tot mai multă convingere că va trebui să treacă în întreţinerea parohiei, întrucît păşunea era pustie, că n-o să-i ajungă fînul pentru a hrăni vaca pe care o ţinea împreună cu cumnatul său. Acum însă, scrumbiile schimbaseră cu desăvîrşire viaţa aceasta îngrozitoare. Fiordul devenise o comoară de nesecătuit. Pescarul cîştiga destul ca să-şi plătească datoriile; putea chiar să-şi cumpere de Crăciun şi o leacă de rachiu, dacă, bineînţeles va prinde atîta peşte cît nădăjduia. Se petrecuseră atîtea într-un timp atît de scurt, încît, dacă ar fi vrut cineva să le descrie, şi întîmplarea cea mai neînsemnată ar fi putut servi drept temă pentru o poveste lungă.

Săracii deveneau oameni înstăriţi, dar bunăstarea lor era să fie de scurtă durată, ca orice beţie. Faliţii aveau să sară în aer tot atît de neaşteptat, ca şi dopurile din pistoalele copiilor.

Flăcăi voinici munceau cu atîta rîvnă, încît cădeau vlăguiţi de puteri pe grămezile de scrumbii, le pierea graiul şi mureau fără să prindă măcar cineva de veste. Cetăţeni liniştiţi şi onorabili din localitate îşi pierdeau minţile din pri-

cina nesomnului şi a oboselii, rătăceau de colocolo cu ochii înroşiţi, făceau gălăgie, spărgeau geamurile, blestemau şi se repezeau la oameni. Alţii, care trăgeau să moară, săreau din pat, aruncau medicului în obraz toate doctoriile şi dădeau iar fuga la năvod. S-a întîmplat de asemenea că femei apucate de durerile facerii în timp ce curăţau peştele, să fie duse cu sila acasă. Peste cîtăva vreme se întorceau însă la curăţat peşte, ca şi cum nu li s-ar fi întîmplat nimic. In zile ca acestea, vacile rătăceau triste prin grădini, aşteptînd să fie uşurate de povara laptelui şi călcau cu înverşunare tulpinile de cartofi, pînă ce venea în goană de pe chei vreun flăcău care să le alunge, lovindu-le cu o scrumbie uriaşă.

3

Dintre spinările care se aplecau şi se ridicau deasupra lăzilor cu scrumbii, una era mai încovoiată decît toate. Părea o adevărată minune că nu s-a frînt încă în două. Spinarea aceasta era a unei femei bătrîne căreia toată lumea îi zicea bătrîna Kata. Purta o scurtă de bărbat jerpelită, o pălărie de pescar şi o fustă din pînză de sac nouă cîndva, dar aducînd acum la culoare cu un sac vechi plin cu rămăşiţe de peşte, care a zăcut multă vreme pe mal. La gît avea legată o cîrpă cafenie. Picioarele osoase îi erau vîrîte într-un fel de burdufuri cărora nimeni nu

le-ar fi putut zice ghete. Dacă te-ai fi uitat la ea mai de aproape, ai fi văzut o faţă zbîrcită de babă, cu un singur dinte mare în gură, ochi roşii şi peri rari în bărbie. Mîinile le avea slabe, neputincioase şi noduroase ca două cîrpe vechi. Părea de necrezut ca aceste mîini să mai poată ţine un cuţit. Şi totuşi bătrîna curăţa peşte de la orele şase dimineaţa. Avea nouăzeci de ani, dar se sculase de la şase şi muncise toată ziulica. Nu scosese un cuvînt, nu se uitase nici în dreapta, nici în stînga ; cu toate acestea abia izbutise să curețe trei butoaie de peşte, ceea ce făcea două krone douăzeci şi cinci de öre mari şi late. Sărmana femeie, merita un premiu, dacă nu pentru munca ei, cel puţin pentru vîrstă. Dar, din păcate, nu-l va primi niciodată.

Muncitoare încercată, curăţase odinioară aici, în acest fiord, pînă la patruzeci de butoaie pe zi. Pe atunci primea premii. Antreprenorul, cînd controlă acum peştele, îşi aduse aminte de un cîntec vechi, care înainte vreme era pe buzele tuturor din sat :

Kata noastră dragă, noi ţi-om spune :
Nu-i ca tine altă fată-n lume...
Spinteci peşti şi-i alegi grămezi-grămezi,
Alta cum eşti tu de harnică nu vezi.

Inainte, cîntecul acesta răsuna în fiecare duminică, dar astăzi nu-şi mai aducea nimeni aminte de vremurile cînd bătrîna Kata primea premii pentru munca ei la exploatările compa-

niei „Balena". Kata muncise cu atîta rîvnă la această „Balena", de parcă s-ar fi luat la întrecere cu prorocul Iona. De altfel l-a şi rămas, căci prorocul n-a petrecut în pîntecul chitului decît trei zile şi trei nopţi.

Pe vremuri, Kata a avut o casă plină de copii. De altfel, toţi pescarii sînt prolifici, ca şi peştele cu care au mereu de-a face. Acum, bătrîna îşi trăia ultimii ani ai văleatului în casa unuia din fiii săi, cel mai sărac pescar din tot fiordul. Aşteptase ani de-a rîndul sosirea scrumbiilor, ca o femeie evlavioasă care aşteaptă venirea Mîntuitorului în binecuvîntata lui casă. Şi acum, scrumbiile veniseră.

Ani după ani, Kata văzuse cum i se nasc nepoţei şi cum mor îndată. Copiii veneau pe lume ca nişte nouraşi albi care se năşteau de la sine, în cer, apoi piereau prefăcuţi în stropi de ploaie. Avea o prietenă care trăia din mila parohiei din Iokuldal. Intr-o vreme lucraseră amîndouă la o întreprindere de exploatare a peştelui. Se duceau una la alta în vizită, beau cafea subţire şi vorbeau despre balene. Pe urmă, au ajuns cerşetoare şi au căutat adăpost pe la alţii. Bătrîna din Iokuldal îi trimetea în fiecare an cîte un ghem de lînă şi bătrîna Kata, stînd în căsuţa ei dărăpănată, împletea mănuşi, pe care le vindea pescarilor pe cîteva öre. Bănuţii aceştia îi dădea în casă, pentru nevoile gospodăriei, iar cînd pleca cineva la Iokuldal, Kata îl ruga să-i ducă bătrînei sale prietene un pic de cafea, pe care-o lega într-o cîrpuliţă. Acum, bătrîna din Iokuldal nu mai era în viaţă, murise.

> Kata noastră dragă, noi ţi-om spune:
> Nu-i ca tine altă fată-n lume...

Kata stătea aplecată deasupra unei lăzi cu scrumbii ca în vremurile acelea de demult şi pe dinaintea ochilor îi trecea întreaga ei viaţă. Retrăia în ziua aceea ploioasă toate nesfîrşitele zile cu ploaie din viaţa ei. In afară de pastor, nu mai ţinea nimeni minte unde şi cînd se născuse, cine îi fuseseră părinţii. Intîmplările vieţii ei trecuseră fără zgomot, ca şi peştele care-i trecea prin mîini. Nici nu-şi mai amintea de dragostea, de tinereţea ei. Işi aducea doar aminte, dar destul de nelămurit, că lucrase împreună cu bărbatul ei la nişte întreprinderi de exploatare a peştelui, în partea de răsărit a ţării. Locuiau într-o căsuţă pe malul fiordului. A avut copii nenumăraţi şi tare-i mai dădeau de lucru. Acum, tot ce mai ştia despre ei era că veneau şi plecau — unde? n-o mai interesa.

> ...Spinteci peşti şi-i alegi grămezi-grămezi,
> Alta cum eşti tu de harnică nu vezi...

Era un refren ciudat, un leit-motiv al existenţei sale lungi şi neînsemnate.

La drept vorbind, din cei nouăzeci de ani ai vieţii, nu-i rămăsese nici o amintire luminoasă. Dar se mîngîia cu gîndul că nici nu se aştep-

tase la clipe de bucurie, cel puţin pentru ea însăşi. Nici nu şi-a putut închipui vreodată că există asemenea clipe. Îi mulţumea lui dumnezeu cînd se iveau balenele ori scrumbiile. Dar scrumbiile nu s-au mai arătat şi Kata a încetat de a-i mai mulţumi creatorului. În zilele bune îşi permitea uneori să bea o ceaşcă de cafea, cu toate că laptele era pentru ea o raritate. Şi niciodată n-au dus-o atît de bine încît să nu trebuiască să facă economie la zahăr.

Pe vremurile cele bune, bărbaţii îşi cumpărau rachiu şi umblau de multe ori ameţiţi. Desigur, cînd le îngăduiau acest lucru dumnezeu şi balenele. Dar Kata nu s-a împăcat niciodată cu rachiul.

Nu s-ar putea spune că toate amintirile vieţii ei lungi şi cenuşii erau triste ori dureroase.

Niciodată n-a resimţit ceea ce poeţii numesc tristeţe. Viaţa ei a fost un lanţ neîntrerupt de certuri, de sudălmi stupide, de neînţeles. Înjurau şi femeile şi bărbaţii, dar mai îngrozitor, mai cumplit decît toţi, antreprenorii şi controlorii de marfă. Negustorul, pastorul, paracliserul parohiei, înjurau şi ei. Acum, cel puţin, Kata îi mulţumea lui dumnezeu că, fiind aproape surdă, nu-i mai putea auzi. Toată viaţa ei fusese plină de înjurături.

O parte din fiii ei navigau pe mare, alţii lucrau pe uscat, de unii nici nu mai ştia ce s-au făcut. Despre fete de asemenea. Bărbatul o părăsise pe neaşteptate, se dusese pe lumea cealaltă acum cincizeci de ani. Nimeni nu l-a plîns prea mult. L-au înmormîntat după toate datinile; pastorul a primit tot ce i se cuvenea, ca şi negustorul. Kata ştia că-şi plătise toate datoriile. Azi de dimineaţă, auzind că au apărut scrumbiile, s-a sculat din pat şi a pornit, ca toţi ceilalţi, să cîştige bani. Ştia însă bine că nu datorează nimănui nimic.

4

Se întunecase şi pe chei se aprinseseră luminile. Valul format de spinările femeilor care se aplecau şi se ridicau deasupra lăzilor cu scrumbii scînteietoare strălucea ca şi înainte, în toate culorile curcubeului. La lumina electrică scrumbiile străluceau, splendide ca aurul din Clondyke. Şi peste toată această splendoare cădea ploaia.

De chei se apropiară cele din urmă bărci. Pînă în zori n-avea să mai pornească nimeni în larg. Dar femeile lucrau, lucrau necontenit, ca nişte zănatice, pentru a termina grămada de peşte pînă la pescuitul următor. Abia dacă le ajungea noaptea.

Un bărbat cu barbă, care tocmai se întorcea din larg, coborî de pe chei, se opri lîngă bătrînă şi, după ce trase tutun pe nări, spuse:

— Hai acasă, mamă.

Dar bătrîna nu-l auzi. Mai trimise pe lumea cealaltă cîteva scrumbii pînă să-i spună din nou:

— Hai acasă, mamă. Dă-o dracului de treabă. Hai, bătrîno, că acuşi e miezul nopţii. Ai să cazi în brînci.

Dar bătrîna era mai presus de toate înjurăturile din lume. Curăţa înainte la scrumbii.

„Te pomeneşti că nu vrea să-mi răspundă", îşi spuse băiatul şi zbieră cît putu:

— Sfîrşeşte o dată cu munca asta afurisită; degeaba stărui, că n-ai nici un spor! Las-o baltă cît te mai ţii încă pe picioare.

Văzînd însă că mamă-sa nu vrea să ştie nici de rugăminţi, nici de porunci, îşi pierdu cumpătul, se repezi la bietele ei mîini şi-i smulse cuţitul. Bătrîna se întoarse atunci, deşi cu mare anevoinţă, îşi îndreptă spre el privirile rătăcite, uimită parcă de obrăznicia „băieţandrului", şi spuse în cele din urmă cît putu de aspru:

— Dă-mi cuţitul, Siggy!

— Ce dracu îţi veni, mamă! zise el şi încercă s-o urnească din loc.

Dar bătrîna se opinti şi dădu să se apuce de marginea butoiului, care se răsturnă şi începu să se rostogolească la vale.

— Hai du-te o dată acasă de te culcă, pînă mai eşti încă în viaţă! Căzătură bătrînă! Uitaşi că ai nouăzeci de ani şi că abia poţi să te cobori din pat! Sprijină-te de mine.

Mama tot se mai împotrivea, bombănind:

— Să ştii că te bat, Sigurion! Derbedeule afurisit! Dă-mi cuţitul, că te bat. M-auzi?

Dar fiul îşi trăgea într-una mama spre chei. Bătrîna se opinti ce se opinti, apoi cînd n-o mai ţinură puterile spuse cu glas rugător:

— Stai o leacă, Siggy... Ascultă-mă, băiete, nu-mi lua cuţitul. Ştii doar că azi nu trebuie să pierdem nici o clipă, au venit doar scrumbiile...

Izbuti prin nu ştiu ce minune să scape din mîinile fiului ei, dar o apucă un acces puternic de tuse şi fu nevoită să se aşeze pe o bîrnă ca să-şi tragă sufletul. Tusea ei semăna cu uruitul unei căruţe care se rostogoleşte la vale, ori cu zăngănitul macaralelor care încarcă marfă pe un vapor mare.

— Eşti istovită de tot, bătrîno, spuse cu duioşie fiul. Sprijină-te de mine, hai să te ajut.

Dar încăpăţînarea oamenilor bătrîni n-o poţi asemui decît cu cea a oilor. Bătrîna se ridică în picioare şi porni către chei, spre lăzi, unde ar fi ajuns, fără îndoială, dacă fiul său nu i-ar fi aţinut calea, aşa cum se opreşte o oaie îndărătnică care trage la rîu.

— Dracu să te ia, Sigurion! bombăni ea, pricepînd în sfîrşit că trebuie să se dea bătută.

Fiul nu-i mai răspunse nimic. O mînă din urmă spre casă. Bătrîna, căreia-i căzuse pălăria de pe cap, mergea pe chei cocîrjată, cu paşi mărunţi, şi mormăia în barbă. Sughiţurile amare de plîns se amestecau cu hîrîielile care veneau din fundul pieptului. În curînd, izbucni în ho-

hote. Se mai opri o dată, se întoarse spre fiul său şi spuse, înghiţindu-şi lacrimile:

— Dumnezeu n-o să ţi-o ierte niciodată, Sigurion!

In geamătul acesta de nemîngîiată deznădejde, izbucnit din pieptul sărmanei bătrîne de nouăzeci de ani, părea că se revarsă toată durerea pămîntului.

Dar fiul ei nici nu-i luă în seamă geinetele. Bătrîna, care mergea înainte, străbătu cătunul prin beznă şi ploaie, plîngînd în hohote. Căci oamenii bătrîni plîng tot atît de tare şi de jalnic ca şi copiii.

NOUA ISLANDA

Drumul vieţii lui ducea din Islanda Veche în Noua Islandă. Pe drumul acesta porneau oamenii de la cele vechi spre cele noi, căutînd o soartă mai bună. Torfi Torfason şi-a vîndut oile, vacile şi caii, şi-a părăsit sătucul şi a plecat spre America — ţara unde găseşti pe toate cărările stafide şi unde te aşteaptă pe tine şi pe copiii tăi un viitor mai bun. Şi-a luat pentru cea din urmă oară oile de cornițe şi le-a dus la omul care i-a dat pe ele preţul cel mai bun. „Iată oiţa mea cu cornițe de aur! a spus el. In fiecare toamnă mi-a făcut cîte doi miei. Ce zici de lîna oiţei mele Spouli? Aşa că-i frumoasă?"

Astfel şi-a vîndut oile, una cîte una, după ce le-a ţinut pe toate de cornițe. Le-a atins pentru cea din urmă oară cu mîinile lui aspre. Erau oile lui. In zilele reci de iarnă se grămădeau lîngă iesle, vîrîndu-şi boturile în fînul aromat. Cînd se întorcea acasă după un drum lung, fă-

cut pentru diferite treburi în oraş, unde se întîlnea cu tot felul de lume, se uita cu şi mai multă plăcere la oile sale, albe ca zăpada. Pentru el au fost ca nişte oameni, ba mai bune chiar decît aceştia! Acum i-au scos alţii din curte vacile dragi, care îi aminteau de femeile mari şi bune, naive şi încrezătoare, pe care le iubeşti şi cînd sînt bătrîne, fiindcă le-ai cunoscut încă din anii tinereţii. Acum vacile i-au fost scoase în uliţă şi mînate din urmă de biciul altora. Torfi şi-a bătut pentru cea din urmă oară caii peste crupă şi i-a vîndut celui care i-a dat preţul cel mai bun. I-a vîndut pe prietenii aceştia credincioşi, poate singurii lui prieteni, care-l cunoşteau cu adevărat şi-l înţelegeau. Dacă Torfi a însemnat ceva în viaţă, a fost tocmai datorită lor. Îi cunoştea de pe cînd erau mînzuleţi zglobii şi mai sugeau încă la ţîţă.

Acum Torfi Torfason i-a dat pe bani, pentru că drumul lui ducea din Islanda Veche în Noua Islandă. În seara zilei cînd a avut loc licitaţia, nu şi-a făcut rugăciunea, cum avea obiceiul şi nici nu i-a trecut măcar prin gînd să şi-o facă, aşa cum nu ne-ar putea trece nici nouă prin gînd să-l apucăm pe dumnezeu de barbă, să-l lovim peste coapse, să-l vindem şi să răbdăm ca nişte oameni străini să-l mîie din urmă cu biciul. Torfi se socotea un om rău, un adevărat ateu; a întrebat-o pe nevastă-sa de ce dracu o fi plîngînd.

Pe la jumătatea lunii iulie, noul colonist şi-a ridicat o căsuţă din bîrne pe o mică cîmpie mlăştinoasă de lîngă rîul Islanding din Noua Islandă, în apropiere de locul care se numeşte astăzi Riverton [1]. Pe unul din pereţi, Torfi Torfason a atîrnat portretul eroului naţional Jon Sigurdson, iar altul a fost împodobit de soţia lui cu o reclamă care înfăţişa o fată tînără cu pălărie mare. Vecinii i-au ajutat să-şi construiască casa, să sape şanţul de scurgere şi să-şi înjghebe gospodăria. Torfi a lucrat toată vara la cîmp, cufundat în noroi pînă la genunchi. După ce i s-au prăpădit bocancii de tot, a tăiat fundul unei cutii înalte de tinichea şi a tras-o pe picior. În prima seară, cînd s-au întors acasă de la cîmp, în timp ce-şi curăţa cu greu de pe picioare lutul lipicios, atît de caracteristic pămînturilor din Manitoba, i-a spus cu năduf nevestei-si:

— Tare mai e scîrbos noroiul din Noua Islandă!

În vara aceea s-a declarat în regiune o epidemie printre copii şi Torfi Torfason a pierdut doi din cei patru cîţi avea: un băieţel de trei ani, Jon, şi o fetiţă de şase, Maria. Vecinii l-au ajutat să facă coşciugul şi au chemat de undeva, de departe, un pastor care i-a înmormîntat. Torfi i-a plătit cît a cerut. Lîngă coşciug, cîţiva islandezi cu feţele nespălate stăteau în picioare,

---

[1] Localitate din Canada.

rezemați cu mîinile lor trudite de nişte roabe vechi şi ţineau isonul pastorului. Torfi Torfason s-a îngrijit ca toată lumea să capete cafea, clătite şi plăcintă cu stafide.

O dată cu sosirea toamnei, a zilelor friguroase, cînd a dat prima oară zăpada, a apărut şi un nou-născut. Acum răsuna casa de scîncete de copil. Era un mic islandez din America. Timpul s-a încălzit apoi din nou şi pădurea s-a împodobit cu toate nuanţele culorilor de toamnă. Din nord au început să coboare pe cărări întortocheate indienii: veneau să cumpere mănuşi. Domoli în mişcări şi la vorbă, nu se uitau la fleacuri; pentru o pereche de mănuşi ar fi fost în stare să dea şi un sfert de bou moscat. Cumpărau rufărie şi basmale călduroase, apoi plecau din sat încărcaţi cu cumpărăturile plătite din belşug.

A venit iarna. Ce era de făcut? Torfi şi-a poreclit căsuţa Bakkabud. Avea o singură vacă, trei copii şi cămara aproape goală. Vaca se numea Bukodla, adică „scurtă în picioare"; în schimb, coarnele îi erau lungi. Toată lumea îi zicea „Bakkabud Bukodla". Îşi holba ochii mari la stăpînă-sa şi mugea ori de cîte ori trecea cineva pe lîngă ea.

— Mă tem că Bukodla o să aibă peste iarnă cam puţin lapte, spuse Torfi Torfason.

— Te-ai gîndit ce-ai putea să faci? îl întrebă nevastă-sa.

— Ce-ai vrea să fac? Nu ştiu de ce m-aş putea apuca în afară de pescuit. Se spune că în

părţile de miazănoapte se cîştigă destul de bine cu treaba asta.

— Dacă pleci tu, m-aş duce şi eu peste iarnă la Winnipeg. Sigordur din Newaba mi-a spus că aş putea uşor găsi un loc de spălătoreasă. La începutul săptămînii viitoare pleacă într-acolo cîteva femei de pe-aici; aş pleca şi eu cu ele. Mi-aş încărca lucrurile în săniile lor. Copiii i-aş lăsa cu Touta, că a împlinit doar treisprezece ani.

— Poate că voi izbuti să trimit cînd şi cînd cîte o legătură de peşte acasă, spuse Torfi Torfason.

Au schimbat aceste vorbe între ei într-o seară la începutul lunii noiembrie. Pădurea era toată ninsă, iar mlaştina îngheţată. N-au mai pomenit apoi nimic despre despărţirea ce-i aştepta. Jon Sigurdson era vesel, iar fata din poză se uita cu o privire plină de bucuria vieţii la copiii adormiţi. Lîngă fereastră, lampa răspîndea o lumină slabă. Geamurile se acoperiseră cu flori de gheaţă.

— Mi se pare că şi aici are să fie tot atît de frig ca şi dincolo, spuse Torfi Torfason după o lungă tăcere.

— Mai ţii minte ce veselie era la noi în serile cînd ne veneau oaspeţi? Pe vremea aceasta nu se vorbea decît de oi.

— Da, aici, în America, nu sînt turme de oi — spuse Torfi Torfason — dar marea tot există, se găseşte peşte... Dacă te-ai hotărît să pleci

spre sud ca să găsești de lucru... dacă e cu putință...

— Cînd scrii celor din Islanda, nu uita să întrebi de Skjalda noastră. Cum o fi ducînd-o fără noi, biata văcuță?

Tăcură un timp.

Apoi soția lui Torfi Torfason începu din nou:

— Ce părere ai despre vacile astea americane, de pe aici? Nu ți se pare, Torfi, că dau foarte puțin lapte? Să-ți spun drept, nu cred să ajung vreodată s-o iubesc pe Bukodla. Socot că e cu neputință să iubești o vacă străină.

— Ești caraghioasă, spuse Torfi și scuipă, cu toate că încetase de mult să mai mestece tutun. Vacile de aici sînt ca toate vacile. Caii însă... nu. În viața mea n-am să iubesc alt cal, după ce l-am avut pe Skjoni și l-am vîndut. Ăla zic și eu cal!

Vorbiră astfel o vreme despre lucrurile pe care le-au avut odată și le-au pierdut, apoi rămaseră în tăcere pînă noaptea tîrziu. Flacăra lămpii lumina florile de gheață de pe geam și pe cei doi islandezi săraci. În cele din urmă, stinseră lumina și se culcară. Îi înconjură noaptea de iarnă, marea și tăcuta noapte din Canada.

Peste cîteva zile, femeile au pornit spre Winnipeg. Aveau de străbătut pe jos, prin păduri înzăpezite și cîmpuri înghețate, o cale lungă de trei zile. Lucrurile și le-au încărcat pe sănii. Fiecare își trăgea sania după ea. Aceasta se chema: să pleci la spălat la Winnipeg. Torfi mai rămînea o noapte acasă.

Din fața casei, de pe coasta dealului, urmărea cu privirea femeile care se depărtau. Pădurea părea că ascultă mirată vorbele de neînțeles ale acestor femei venite de prin țări străine, iar ecoul le repeta, fără să le înțeleagă. În față pășea un bătrîn, care le arăta drumul. Femeile erau îmbrăcate cu fuste de barhet, așa cum se poartă în Islanda, cu poalele sumese, iar pe cap purtau broboade tot de Islanda. Spuneau că nu se tem de drumul cel lung și că au atîția bani cît să poată găsi găzduire peste noapte.

După ce femeile nu se mai zăriră, Torfi intră în casă, unde băuseră cu toatele cafea înainte de plecare. Cănile goale mai erau încă și acum pe masă. Touta vedea de cel mic, iar Imba stătea tăcută lîngă plită. Mama lor plecase. Torfi a trebăluit toată ziua, a reparat peretele, ușa, a cărat lemne în casă. Seara, fetițele i-au pus în față, pe masă, supă de orz, pîine și o bucățică de carne. Cel mic plîngea într-una. Surioara lui cea mare, Touta, l-a luat în brațe cu mîinile ei mari și roșii și a început să-l legene cîntînd: „Nu plînge, nu plînge, frățioare! Ai să capeți lapte de la vaca Bukodla!" Dar băiețelul plîngea înainte.

— Bukodla, Bukodla, mu-mu-mu!
Bukodla șade-n grajd,
are niște coarne mari de tot,
are niște ochi mari de tot.
Dragă Bukodla, draga noastră Bukodla,

mămica noastră a plecat, a plecat, a plecat,
mămica noastră a plecat.
Unde-o fi plecat mămica noastră, unde?
Unde a plecat mămica noastră?
O să se întoarcă după Crăciun, după Crăciun,
după Crăciun.

Şi atunci o să avem carne, da, carne, carne.
Nu trebuie să plîngem, nu trebuie să plîngem
pentru că mămica noastră, mămica noastră
scumpă a plecat.

Mămica noastră bună, bună, bună...
Doamne, ocroteşte-o pe mămica noastră, pe
mămica noastră
şi pe frăţiorul cel mic.

Dar băieţelul plîngea înainte. Torfi Torfason şi-a înghiţit mîncarea cu graba omului pe care-l aşteaptă multe de făcut.

A doua zi a pornit-o şi el la drum. Era o zi de iarnă din Canada, o zi albastră, lungă şi tăcută. Numai corbii zburau deasupra pădurii încărcate de zăpezite. Torfi, cu sacul în spinare, a mers după urmele de paşi, pînă la lac. Drumul trecea prin ţinuturi nelocuite. Nici ţipenie de om, nici un fum care să iasă pe horn. Şi asta pe o întindere de mile. Doar corbii cei negri zburau deasupra pădurii albe, aşezîndu-se uneori pe crăcile copacilor. În croncănitul lor răsuna parcă *„nevermore"* [1]. Şi Torfi Torfason se gîndea la oile lui, la vaca şi la calul său, la toate lucrurile pe care le-a pierdut.

Deodată, din pădure i-a ieşit în întîmpinare un cîine. Era un cîine slab, o căţea cu burta atît

[1] Niciodată. (Aluzie la poezia *Corbul* de Edgar Poe).

de mare, încît abia se mişca. Ţîţele ei aproape că atingeau zăpada; nu mai avea mult pînă să fete. Aşa se întîlniră în pădure, în ziua aceea geroasă de iarnă, două fiinţe singuratice. Fiecare venise într-acolo pe alt drum, mînată de nădejdea de a răzbate cu propriile sale puteri. La început, cîinele a ciulit urechile şi s-a uitat bănuitor, cu ochii lui căprui, la om. Apoi s-a culcat obosit pe zăpadă; îl scuturau frigurile. Şi omul a înţeles că acest biet animal îi spune acum trista sa poveste: era bolnav, îşi pierduse stăpînul, a fost bătut şi alungat, alungat şi bătut toată viaţa, n-a avut niciodată parte să mănînce pe săturate, niciodată n-a fost nimeni bun cu el. Nu ştia cum se vor termina toate acestea. „Sînt atît de nenorocită!" păreau că spun ochii căţelei.

— Da — spuse Torfi Torfason — pentru multe fiinţe viaţa e ceva foarte ciudat. Îşi scoase sacul din spinare şi se aşeză pe zăpadă. Avea în el bruma de merinde pe care i-o pregătise Touta pentru drum. Cîinele privi sacul cu lăcomie şi începu să dea din coadă. Biata de tine, cum de ţi-ai pierdut stăpînul? Dumnezeu ştie cînd ai mîncat ultima oară. Şi eu am trimis-o la lucru pe nevastă-mea. A plecat ieri. Da, vrea să cîştige ceva bani pentru iarnă, are de gînd să spele rufe la Winnipeg. Da, în viaţă se întîmplă multe. Da, am plecat de la noi de acasă unde ne cîştigam viaţa omeneşte şi am venit să locuim aici, în căsulia aceasta blestemată de bîrne.

Aşa, zău! Hai, mănîncă, nenorocito, mănîncă dacă îţi spun! Nu sînt decît nişte rămăşiţe, prea proaste chiar ca să le dai unui cîine. Unui cîine fără stăpîn. Nu, nu mă pot hotărî să te alung, săraca de tine. La urma urmei, în faţa domnului sîntem cu toţii nişte bieţi cîini părăsiţi. Cu toţii, cu toţii...

...Peste cîtăva vreme, Torfi Torfason se îndeletnicea cu pescuitul. Locuia pe o insulă mică, într-o căsuţă împreună cu patronul său, un pescar cu barbă roşie, care în afară de pescuit se ocupa şi cu vînzare de tutun, rachiu şi aţă pescărească. Omul cu barbă roşie nu putea să sufere cîinele, nu era zi să nu spuie că ar trebui bătută o dată zdravăn afurisita de căţea. Casa construită de el pe insulă avea o odaie mare şi cîteva cămăruţe. În cămăruţe dormeau, iar în odaia cea mare ţineau uneltele de pescuit şi proviziile. Pescarul era un om necinstit; de multe ori, îi trăgea chiulul lui Torfi la mîncare. Îi interzisese cu străşnicie să dea, fie ce-ar fi, căţelei şi spunea că ar trebui s-o ucidă. Torfi nu zicea nimic, dar după ce adormea pescarul, o hrănea. Cînd a fătat, Torfi, înţelegînd cît de greu îi vine unei lăuze să stea flămîndă, i-a dat o bucată de carne furată de la pescar şi, în ciuda opreliştii, i-a făcut culcuş dintr-un sac rupt, în odaia cea mare. Apoi s-a dus şi el să se culce.

În curînd l-au trezit din somn nişte paşi. Umbla cineva prin odaie. Cine putea să fie? Era pescarul. Se sculase din pat, trecuse în odaia cea mare, aprinsese lumina, şi, apucînd căţeaua de ceafă, o aruncase afară, în zăpadă. Apoi închisese uşa, stinsese lumina şi se culcase din nou. Cîteva clipe a fost linişte. Dar deodată a început să urle afară căţeaua, iar în casă să scheaune a jale căţeii. Torfi Torfason se sculă, se strecură pe întuneric pînă la uşă şi îi dădu drumul înăuntru cîinelui, care se duse de se culcă lîngă căţei. Se culcă şi Torfi, dar nu mai putu să adoarmă. Auzi din nou umblînd. La început nu înţelese cine putea să fie, apoi îşi dădu seama că era stăpînul care se sculase din pat. Pescarul aprinse felinarul, intră în odaie, apucă cîinele de ceafă şi-l aruncă din nou în zăpadă. Apoi închise uşa, stinse lumina şi se culcă. Cîinele începu să urle afară, iar căţeii în casă. Torfi Torfason se sculă, băgă căţeaua în casă, la căţei, şi totul se linişti. Dar în curînd iar se sculă stăpînul. Pînă şi fierul cel mai tare se toceşte dacă-l tot freci într-una. Torfi Torfason îşi pierdu răbdarea. Se sculă pentru a treia oară din pat, se năpusti în odaia cea mare şi strigă la pescar:

— Ori laşi cîinele în pace, ori îl iau cu mine şi plec!

Torfi Torfason se repezi la patron. Se încinse o încăierare atît de cruntă, încît se cutremurau pereţii. Cei doi bărbaţi azvîrleau unul într-altul cu tot ce le cădea la mînă, spărgeau lucrurile de prin casă, îşi cărau pumni zdraveni. Pesca-

rul părea mai vînjos, mai puternic, totuşi Torfi reuşi să-l încalece şi să-l ghemuiască sub el; deschizînd uşile, îl zvîrli afară, în întuneric.

Noaptea era liniştită şi cerul plin de stele. Ger mare, zăpadă pretutindeni. Plin de vînătăi, Torfi mai fierbea încă, răscolit de încăierare.

Cum a putut el, Torfi Torfason, vestit pentru firea lui liniştită, el care n-a făcut niciodată vreun rău unei ființe vii, să dea afară din casa lui un om, în miez de noapte, numai şi numai din cauza unei nenorocite de cățele!

„Poate că l-am omorît chiar! s-a gîndit Torfi. Dar nu mai am ce-i face, lucrurile nu mai pot fi schimbate. N-am venit doar degeaba în Noua Islandă". Ieşi numai în cămaşă afară în gerul nopții şi porni spre pădure. Dar nu făcu nici douăzeci de paşi şi îi pieri din suflet supărarea împotriva pescarului. Îl duse gîndul la tot ce avusese odată şi pierduse. Omul nu-şi dă seama de bogăția pe care a avut-o, decît după ce-a pierdut-o. Îşi aminti de oile cu lîna albă ca zăpada, de caii lui, ființele acelea minunate care-l cunoşteau şi-l înțelegeau atît de bine, care-i asigurau hrana. Îşi aminti de vaci, care au fost duse de alții într-o vîlcea şi pe care acum flăcăii le băteau fără îndoială. Îşi aminti de Jon şi de Maria pe care dumnezeu îi chemase la el, în cerul acela străin, de deasupra Noii Islande, un cer cu totul altfel decît în Islanda Veche. Îi vedea parcă şi acum pe coloniştii islandezi lîngă

sicriu, sprijiniți cu mîinile lor trudite de roabele vechi şi cîntînd împreună cu pastorul.

Torfi se prăbuşi printre copaci, pe zăpada îngheţată şi plînse amarnic în noaptea geroasă, el, omul mare şi puternic care a străbătut drumul lung dintre Islanda Veche şi cea Nouă, proletarul care-şi jertfea copiii în nădejdea unui viitor mai bun, a unei vieți mai frumoase. Lacrimile i se rostogoleau în zăpadă.

NAPOLEON BONAPARTE

1

Cătunul Cotaghi se află pe malul fiordului Trim, acolo unde stînca coboară prăvalnic spre mare. În acest cătun îndepărtat s-au păstrat portretele a doi conducători de stat: unul al reginei Victoria, în veşminte bogate, căci de cînd s-a născut a cunoscut numai strălucire şi splendoare, altul al lui Napoleon Bonaparte, în veston alb, cu părul răvăşit şi cute adînci pe frunte. Băiat de oameni săraci, a izbutit să supună o mare parte a lumii şi a domnit peste ea, pînă cînd duşmanul care s-a dovedit mai puternic l-a sortit exilului. Portretele acestor doi oameni celebri au străbătut pînă la cea mai îndepărtată aşezare omenească de pe malul mării. Portretul puternicului învingător pe care lumea de aici l-a uitat de mult, ca şi cel al răposatei regine, în veşminte strălucitoare, vor rămîne încă vreme îndelungată în căsuţa singuratică,

deşi oamenii pe care-i înfăţişează nu mai sînt în viaţă, iar la cîrmuirea statelor au venit alţii.

În cătunul acela îndepărtat trăia o văduvă săracă cu trei copii. Căsuţa, mai bine zis cocioaba, care nu măsura mai mult de şapte-opt coţi, avea mari şi late două ferestre şi era grozav de dărăpănată. Văduva spunea însă că va trebui să mai ţină încă pînă se fac mari Gwendur şi micuţul Nonny. Ei vor ridica la Cotaghi casă nouă, iar surioara lor Sigga, se va căsători. Aşadar, copiii creşteau în căsuţa mamei lor, în societatea a două personalităţi celebre. Şi lucrurile s-au petrecut aşa cum spusese mama. Micuţa Sigga a crescut, s-a măritat, şi-a găsit de lucru în vale şi nu s-a mai întors acasă. Băieţii au crescut şi ei. Cu toate acestea, ridicarea unei case noi se tot amîna. Dar să vă povestesc lucrurile pe rînd.

Fratele cel mare, Gwendur, a crescut, s-a lungit, însă în ciuda înălţimii nu era nimic de capul lui. Deşi crescuse sub ochii celor două personalităţi celebre din portrete, nu-i prea plăcea să muncească, nici nu cerea cine ştie ce de la viaţă. I se părea că e destul de bună şi casa lor. Cu greu a reuşit maică-sa să-l facă să cîrpească acoperişul cu bălegar de vacă, în locurile unde curgea mai tare. Gwendur era un trîntor, n-avea grijă de oi şi niciodată nu apuca să-şi ascută coasa cînd venea vremea cositului. Pastorul n-a primit să-l confirme decît peste doi ani după ce

a împlinit vîrsta cerută. N-a reuşit să învețe nimic afară de *Tatăl nostru*. Văduva spunea acum că nici nu poate fi vorba de casă nouă pînă nu se face mare Nonny.

Odată, pe la mijlocul verii, micuțul Nonny păştea oile. Ieşise cu turma pe o limbă de pămînt a fiordului şi stătuse un timp pe malul mării. Marea se întindea în fața lui, strălucitoare şi largă, necuprinsă ca un vis. Un vis? Nu-i trecuse încă niciodată prin cap că dincolo de marea aceasta se află țări depărtate, oraşe frumoase în care trăiesc oameni fericiți. Auzise însă povestindu-se despre țări străine şi, mai întîi de toate, despre cele pe care le guvernaseră cu atîta glorie eleganta regină Victoria şi vestitul împărat Napoleon. Pînă atunci nu simțise însă niciodată dorința de a guverna o țară şi avea încă o frunte netedă de tot. Dar în ziua aceea, acolo, pe malul mării, s-a petrecut cu el ceva cu totul nou.

In zilele senine, însorite, se zăreau la orizont trecînd vapoare. Uneori, alergau pe mare vaporaşe cu încărcătură măruntă, care făceau cursa între două porturi nu prea mari; alteori, treceau bărci pescăreşti cu pînze roşii ori vapoare poştale. In zilele foarte frumoase şi senine se vedeau chiar şi vapoarele mari de pasageri, care duceau mărfuri şi oameni în străinătate, în țări depărtate. In ziua de care v-am pomenit, băiețaşul a zărit un vapor cu totul altfel decît cele văzute pînă atunci; era strălucitor de alb, cu o

mulțime de coşuri. Inainta, lăsînd în urma lui, deasupra feței liniştite a mării, nori uriaşi de fum asemenea unor fuioare de lînă şi strălucea în soare ca o uriaşă picătură de rouă. Uimit, băiețaşul l-a urmărit din ochi pînă a dispărut în zare.

Din sufletul lui n-a dispărut însă. Acasă, Nonny a povestit despre vaporul cel minunat pe care avusese parte să-l vadă. Dar nici mama, nici ceilalți ai casei nu l-au crezut. Mama a bănuit că o fi visat; sora a spus că o fi fost o pasăre mare, albă, iar fratele a declarat că nici nu există astfel de vapoare.

Cînd a trecut însă pastorul pe la ei a întărit că fusese văzut într-adevăr un asemenea vas de pe mal. Era un vapor de pasageri pentru călătorii de plăcere. Cu astfel de vapoare călătoresc regi, regine şi alți oameni de vază. Ei vin din oraşe aşezate pe maluri însorite, petrec zi şi noapte, o duc într-o veşnică sărbătoare, aşa că şi vapoarele lor au o înfățişare de sărbătoare. Pe un astfel de vapor, cabinele sînt toate căptuşite cu lemn de zadă, se mănîncă în vase de aur şi de argint, în sunetele unei muzici minunate.

Ciocănind în acoperişul spart al casei, pastorul spuse:

— Nu mai ține mult casa asta.

— Da — răspunse văduva — dar băieții mei se vor face în curînd mari.

— Gîndiţi-vă, ce-ar fi să se sfarme de stînci! spuse deodată Nonny.

— Cum? Ce-ai zis? întrebă pastorul.

— Vorbeam de vaporul cel mare. Gîndiţi-vă, ce ar fi să se scufunde?

— Nu te teme, nu i se întîmplă nimic: navighează departe de coastă.

2

De atunci, băiatul n-a mai încetat de a se gîndi la ţări depărtate. Visa într-una să devină cuceritor de ţări străine, stăpîn al lumii. Începu să urască viaţa de toate zilele, lanţurile care încătuşează omul şi se închina în faţa forţelor care-i acordau putere. Adolescentul acesta tăcut trăia ca în vis, asculta cu nesaţ convorbirile străinilor, ale oaspeţilor care le veneau în casă, ca şi cum în spusele lor ar fi putut găsi răspuns la întrebările ce-l frămîntau. Privea cu dor orice nouraş de praf ridicat de copitele cailor, care se mistuia în depărtare. Se cufunda tot mai adînc în visurile lui de glorie, uitînd tot mai mult de munca de toate zilele.

Pastorul îl învăţase să citească şi să scrie. A fost confirmat la timpul cuvenit. Dar şi după confirmare a continuat să se uite cercetător în ochii lui Napoleon, în care se citea o putere de voinţă întunecată, ca şi la broderia de pe pelerina reginei Victoria. Între timp, căsuţa lor de-

venea, an de an, tot mai dărăpănată. Nonny avea mişcări avîntate şi o privire rătăcitoare, creştea însă încet şi era un flăcăiaş mărunţel şi firav. Totuşi, oamenilor li se părea că băiatul promite. Nu era exclus să devină într-o zi pastor. El spunea însă că, şi de-ar avea prilejul să înveţe, tot n-ar vrea să se facă pastor. Atunci, ce voia să fie? Nu vorbea niciodată şi nimănui de acest lucru.

— Nici tu nu ştii ce vrei să fii, îi spuneau adesea cei de o seamă cu el.

— Ba ştiu foarte bine şi o să fiu ce vreau.

— Nădejdea mea era că o să mă ajuţi să înalţ casă nouă, îi spunea maică-sa.

— Tu nu mă înţelegi, mamă, îi răspundea el în doi peri.

Mamă-sa, obosită, stoarsă de puteri, îşi acoperea ochii cu un colţ al şorţului.

— Trebuie să văd lumea, mamă, spunea băiatul. Nu-mi voi găsi liniştea pînă nu devin un om mare. Atunci îţi voi construi o casă cu două caturi. „Poate chiar un castel“, se gîndea el, dar nu voia să făgăduiască prea mult. Şi astfel, Nonny porni să rătăcească prin lumea largă.

Muncitorii erau plătiţi prost, dar el se mulţumea cu foarte puţin. Apoi, cît de folositor putea fi un tînăr atît de visător, de tăcut, închis în lumea lui, pe deasupra şi atît de slab şi gata să izbucnească în lacrimi pentru orice fleac! Exploatat, stors de cele din urmă puteri, rătăcea dintr-un loc într-altul. „E un leneş“, se spunea

adesea despre el. Nonny plîngea pe furiş. Uneori oamenilor li se făcea milă de el şi spuneau că avea ceva stofă, numai că nu se ştie dacă se va alege ceva de capul lui. Era sprinten, înota bine, se pricepea să găsească oile rătăcite, de aceea era deseori trimis la munte. Se întîmpla însă cîteodată să se lase furat de visuri şi să uite să adune oile, care se împrăştiau în toate părţile, aşa că era nevoit să se caţăre după ele pe ţancuri înalte. In locurile acelea lăsa cîte o amintire : aduna pietre şi le aşeza grămadă una peste alta. Şi azi se mai pot vedea acolo.

Anii treceau. Nonny lucra pe unde se nimerea, pe la cine se întîmpla. Alţi tineri se oţeleau, Nonny se îngrijea însă mai mult de îmbrăcăminte. Cînd şi-a cumpărat două rînduri de haine bune, lumea a început să bîrfească, să rîdă de el. Nu scăpa niciodată prilejul de a se duce la oraş, unde se simţea de minune. Işi cheltuia într-o săptămînă, pe tot felul de fleacuri, banii agonisiţi peste vară. Oricîţi ar fi avut, se topeau în mîinile lui, nu reuşea să pună nimic deoparte. Cu băutura nu s-a învăţat însă. Era prea închis în el ca să lege prietenie cu cei ce puteau să-i fie tovarăşi, iar celorlalţi nu se pricepea să le poruncească. De două, trei ori şi-a luat rămas bun de la vecini, spunînd că pleacă în străinătate. Dar de fiecare dată nu i-au ajuns banii şi s-a întors, după ce şi-a cheltuit pe fleacuri şi cel din urmă gologan. Intr-o zi a cumpărat nişte ochelari cu ramă de argint şi, cu toate că lentilele prea tari îl împiedicau la lucru, nu s-a mai despărţit de ei, doar noaptea şi-i scotea.

— Mare caraghios — spuneau oamenii — mai bine i-ar ajuta maică-si să-şi ridice o casă.

— Ce-o fi crezînd, că a şi ajuns savant, dacă şi-a pus ochelari ?

Citea, dar nu mai mult ca alţii. Citea orice îi cădea în mînă, ca toţi ceilalţi : poveşti despre aventurile piraţilor turci sau algerieni în Islanda, despre cruciade şi aşa mai departe. Nu se putea spune că prin aceste lecturi urmărea vreun scop. Cărţile nu produceau asupra lui impresie mai mare ca asupra altora. Despre turci vorbea cu indignare ca oricine a avut prilejul să citească despre expediţiile piratereşti ale turcilor împotriva Islandei. Dar nu se revolta mai mult ca alţii. Se întrista de asemeni la gîndul că cruciaţii n-au reuşit să cucerească prin lupte mormîntul lui Isus Christos şi să restabilească în Orient creştinismul ; nu se întrista însă peste măsură, ci deopotrivă cu ceilalţi. Pe măsură ce treceau anii, oamenii au început să vorbească din ce în ce mai puţin despre extravaganţele sale.

Intr-o toamnă, Nonny a reuşit să intre ca argat la un ţăran bogat din cătunul Digranes. Era un cătun mare, înstărit, apreciat la o valoare de douăsprezece mii de coţi de pînză, pe preţurile cele vechi şi juca aşadar în viaţa ţării un rol destul de însemnat.

Trebuie să vă spunem că mai-marele cătu-

nului Digranes avea trei fete și că prin vecinătate nu se aflau mirese mai dorite ca ele. Dar cei săraci puteau să nu se ostenească făcîndu-le curte. Fetele, toate tinere, în floarea vîrstei, stăteau acasă și nu fuseseră încă pețite. Prin cătun se vorbea că, deși aveau pretenții mari, nu se dădeau înapoi să petreacă și cu argații. Și iată că în cătun a apărut un tînăr cu ochelari, care avea două rînduri de haine și se urcase pe toate culmile din jur. Surorile, mai ales cea mijlocie, îl cercetau cu interes, cu toate că era cam mic de stat; pe acolo se ducea lipsă de flăcăi.

Nonny, sau cum i se spunea pe numele lui întreg, Jon Gudmundson, a răspuns îndată atenției ce i-a arătat sora cea mijlocie. Se întîmpla din ce în ce mai des ca, în nopțile întunecoase, să-și facă amîndoi de lucru, în același timp, în podul cel lung al casei. Fata era oricînd bucuroasă să intre în vorbă cu Jon. Rămîneau mult timp alături, în picioare, la lucarnă. Ea îl întreba de toate, iar băiatul îi răspundea. Fata te molipsea cu rîsul ei. Vorbeau despre oraș, despre lucrurile ce le puteai cumpăra în prăvălii. Se bucurau amîndoi că acum se pot cumpăra mărfuri minunate, cum s-ar zice produse ale civilizației mondiale. Uneori, tînăra fată își punea în glumă ochelarii lui și rîdea cu hohote. Intîlnirile lor se curmau totdeauna pe neașteptate: erau chemați jos — ori unul, ori altul. După Crăciun, fata se pregătea să plece la Reykjavik.

— Ascultă-mă, ochelaristule, ce vrei tu să te faci? îl întrebă ea o dată pe Nonny.

N-a urmat nici un răspuns. Nonny s-a posomorît și a încruntat din sprîncene. Aceasta îi ațîță curiozitatea fetei care întrebă:

— Hai, spune-mi, ce vrei să fii? Cînd te văd așa, parcă am înaintea ochilor un portret.

— Nimeni nu știe ce-o să fiu, răspunse el mohorît.

— Vrei să te faci judecător? De aceea porți ochelari, ca judecătorul nostru? Ce gînduri îți trec prin cap?

— Ochelarii mei sînt mai buni decît îți închipui. Chiar dacă mi s-ar da această slujbă, n-aș primi-o; vezi, așadar, că nu m-aș zbate nici în ruptul capului ca s-o capăt.

Fata îl privi pe flăcău la lumina slabă care se cernea prin lucarnă, lăsă ochii în jos, apoi se uită iar la el. „Chiar dacă i s-ar da slujba de judecător! Ce fel de om o fi Jon?" Cîteva zile o frămîntă această întrebare, dar nu-și împărtăși nimănui gîndurile. Omul care nu dorea să primească slujba de judecător, chiar dacă i-ar fi fost dată, se ridicase în ochii ei. Nu îndrăzni totuși să spună și altora ceea ce credea, de teamă să nu fie luată în zeflemea. Cu toate că Jon nu era decît fiul unui husman[1], avea ceva în ochi care nu-i dădea fetei pace. Doar s-a mai întîmplat de atîtea ori ca tineri săraci, înzestrați cu o voință puternică, să-și croiască drum

---

[1] Țăran fără pămînt.

în viață fără ajutorul nimănui. Fata citise și în cărți lucruri asemănătoare. Poate că Jon era tocmai unul din acești oameni.

Se întîlniră peste cîteva zile după această convorbire. Fata venise să caute ceva tocmai în colțul cel mai depărtat al podului. Nu știu cum se întîmpla, dar întotdeauna seara avea treabă pe acolo. Jon ieși din ungherul său. Fata îi spuse că trebuie să scoată ceva din dulap, dar că îi este frică de întuneric, de aceea ar fi mai bine să rămînă cu ea. Stăteau în picioare lîngă dulap, în colțul de sub acoperișul povîrnit. În pod era întuneric de tot și, fără să prindă de veste, s-au sărutat. A fost un sărut lung, fata avea buzele moi, fierbinți, și putea să-și țină răsuflarea mai mult decît el. Dar de îndată ce se auziră pași pe scară, se făcu nevăzută, uitînd pentru ce a venit. Sau, cine știe, poate găsise ce a căutat.

A mai trecut o bună bucată de vreme, dar tinerii n-au mai rămas niciodată singuri. Nonny o aștepta în fiecare seară în pod, dar fata nu venea. Chiar dacă i se întîmpla s-o zărească peste zi prin curte, era tot cu treburi și nu-l lua în seamă. I se păru totuși că are o cu totul altă înfățișare. Se îndrăgostise de ea. Gîndul ei îl stăpînea zi și noapte.

Chiar în ajunul Crăciunului o întîlni la biserică, pe care o împodobeau în vederea sărbătorii. Sta în picioare în fața altarului, îmbrăcată cu o jachetă groasă de lînă și curăța candelabrele. Jon îi admiră de departe trupul frumos. Se descoperi în fața crucifixului.

— Nu vrei să stai de vorbă cu mine?

— Nu, îi răspunse ea zîmbind.

— Pentru că nu ți-am răspuns atunci la întrebare?

— Dar despre ce te-am întrebat? Nu-mi amintesc.

— M-ai întrebat ce vreau să fiu. Se apropie de ea mult de tot și o privi țintă, cu toată seriozitatea. În privirile lui citeai uneori o voință puternică, alteori nesiguranță. Îi spuse: Vreau să devin un om celebru și am să devin.

— Aici? La noi? întrebă ea cu mirare, oprindu-se din lucru.

— Nu, aici e cu neputință. Voi pleca curînd în străinătate. Ai să mă aștepți?

— Dacă nu lipsești prea mult, spuse ea, lăsîndu-și trist ochii în jos. Nu trebuie să pleci pentru mult timp.

Jon ar fi vrut să-i făgăduiască că se va întoarce cît mai curînd, dar nu îndrăzni. Presimțea că mai înainte de a cuceri lumea și a deveni om celebru, va avea de dus o luptă îndelungată, iar victoriile nu le va putea obține ușor.

— Trebuie să mă lupt încă multă vreme de aici încolo, spuse el. Să cuceresc multe izbînzi. Știu că va fi greu, nici cruciaților nu le-a fost însă ușor, în vremurile de demult, să-și croiască drum, nici regilor războinici să cucerească lumea, așa cum a făcut de pildă Napoleon. Dar pe

mine nu mă înspăimîntă nimic, dacă tu vrei să mă aştepţi. Mă vei aştepta ?

— Da, îi răspunse ea, privindu-l drept în faţă, cuprinsă de o naivă tulburare. Omul acesta răsturnase toate părerile ei despre viaţă, toate concepţiile ei despre cele cu putinţă şi cele cu neputinţă, despre timp şi spaţiu. Nu mai ştia ce să creadă despre el.

Jon voi s-o sărute.

— Nu, nu aici, şi fata arătă sfios spre crucifix. Nu se cade.

— Cine ştie, poate voi reuşi să fac ceva şi pentru el, spuse Nonny arătînd cu capul spre mîntuitorul lumii. Apoi se sărutară.

— Acum trebuie să pleci. Fata se temea să nu dea careva peste ei : se făcea din ce în ce mai multă lumină.

Astfel s-au încheiat cuvioasele osteneli ale tinerei fete.

3

Vapoarele veneau şi plecau. Jon stătea pe chei şi-i urmărea din ochi pe toţi fericiţii aceia care veneau şi se duceau cu vaporul. Se gîndea că odată şi odată tot o să plece şi el. Între timp, se vorbea că în curînd fata cea mijlocie se va întoarce acasă după o absenţă de doi ani. Şi Jon rămînea pe loc, o aştepta să-şi ia rămas bun, fiindcă nu apucase s-o facă înainte de plecarea ei. Aşa-i dragostea ! „După ce-mi iau rămas

bun, nimic n-o să mă mai împiedice să părăsesc locurile acestea“, se gîndea el.

Şi-a cumpărat ghete noi şi a rămas în oraş ca să se plimbe puţin cu ele. Pe vremurile acelea, chiar şi oamenii cu vază din tîrguşor rar dacă purtau ghete. După ce şi-a plătit hanul, Jon s-a plimbat prin oraş cu ghetele lui noi, fără să intre în vorbă cu nimeni. De cîteva ori s-a informat la biroul de voiaj cît costă un bilet pentru vaporul care pleacă în străinătate. I s-a răspuns : o sută de krone. Dar nu va putea să adune niciodată atîţia bani ! „În curînd va veni fata cea mijlocie, iar eu nu am plecat încă. Nădăjduiesc totuşi că nu-şi va pierde încrederea în mine, îşi zicea Jon. Da, voi izbuti s-o încredinţez că voi pleca, voi pleca negreşit, mă voi duce în ţări depărtate şi voi înfăptui acolo fapte tot atît de mărețe ca şi cele prin care s-au făcut vestiţi alţi tineri săraci, care au rătăcit prin lumea largă şi şi-au croit drum prin viaţă fără ajutorul altora“.

În sfîrşit, a venit şi fata cea mijlocie. A apărut însoţită de un tînăr pe care Jon nu-l mai văzuse înainte pe acolo. Era fiul judecătorului. Studia în Danemarca şi se pregătea să devină şi el judecător. Purta o uniformă neagră de funcţionar cum nu se mai văzuse prin părţile locului. Jon Gudmundson stătea pe chei. Fata nu l-a recunoscut. Jon s-a apropiat, dar ea i-a întors spatele. Toată familia judecătorului se adunase pe chei ; se auzeau exclamaţii de bu-

curie, în jur era gălăgie. Fata porni spre oraş împreună cu tînărul în uniformă de funcţionar. Familia judecătorului o înconjurase cu un cerc de nestrăbătut.

Jon Gudmundson rămase singur. Nu spusese nimic şi nimeni n-ar fi putut să ghicească ce se petrece în sufletul lui. Umblînd ca în vis, intră într-o prăvălie şi întrebă dacă nu s-ar găsi pentru el un palton. Paltonul s-a găsit. Era urît, negru şi lung, cu mîneci enorme. L-a cumpărat. Aşadar, avea un palton, dar nu mai avea bani. Cufundat în gînduri, Jon ieşi afară din oraş şi porni să rătăcească prin vale. Rămase mult timp culcat într-o vîlcea, cu faţa îngropată în iarba verde. Peste mare şi peste uscat coborîse noaptea. Larma zilei se domolise în oraş. De pe vapor se auzi semnalul vestind plecarea. Sirena sună o dată, apoi încă o dată...

Mai devreme ori mai tîrziu, toţi oamenii mari sînt siliţi să comită ilegalităţi, ei nu ţin seama de îngrădirile legilor din lumea noastră, care îi urmăresc cu duşmănie. Aşadar, Jon s-a hotărît să se îmbarce pe vapor înainte de ultimul semnal. Avea ghete noi, într-adevăr cam prea mari, şi un palton nou, deşi cam strîmt; dar nimeni nu s-a uitat la el pieziş, nimeni nu l-a împiedicat să se urce pe vapor.

Vaporul s-a depărtat de chei. A ieşit din port şi a pornit spre larg, spre alte ţări, mai bune. Jon îşi făcuse socoteala că cel mai cuminte ar fi să se ascundă noaptea în dosul stivelor de

mărfuri; dar în curînd a început să plouă şi a îngheţat de tot. Apoi, mai era şi lihnit de foame, pentru că uitase să mănînce în ajun, iar cînd vaporul a prins să salte pe valuri, i s-a făcut rău. Ieşind din ascunzătoare, s-a aplecat peste bord şi a început să vomite. Un matroz s-a uitat cu curiozitate la pasagerul acesta singuratic, cuprins de rău de mare în miez de noapte. S-a luminat de ziuă. Ud leoarcă, Jon stătea pe un butoi cu picioarele spînzurîndu-i neputincioase, cu capul lăsat în piept. Ochii îi erau congestionaţi, faţa vînătă. Părea întors pe dos. Pe dinaintea lui treceau pe punte fel de fel de oameni. Deodată, cineva îl atinse pe umăr. Cu mare greutate înălţă fruntea.

— Cine eşti dumneata? îl întrebă un om cu o brasardă galbenă pe braţ.

Jon Gudmundson se uită la el cu mirare, dar nu răspunse.

— Unde mergi?

— Eu? întrebă Jon Gudmundson. Călătoresc cu vaporul.

— Unde ţi-e biletul?

Nici un răspuns. Capul călătorului căzu din nou pe piept.

Timonierul a mai pus cîteva întrebări, dar călătorul îşi lăsa capul din ce în ce mai jos. În cele din urmă, timonierul hotărî să-l scuture cum se cade şi constată că n-avea nici un bilet.

Totdeauna, cînd pe un vapor se descoperă cineva călătorind fără bilet, se face mare zarvă. Prezența biletului se consideră o dovadă că pasagerul se îndreaptă spre alte țări pentru o treabă oarecare. Vapoarele par mîndre de faptul că-i duc pe oamenii de afaceri sau pe cei cărora le place pur și simplu să călătorească. În schimb, un pasager fără bilet atrage atenția tuturor, atît a oamenilor cît și a legii. Și totuși, singura lui crimă este că vrea să ajungă acolo unde se duc și alții.

Pe vapor toată lumea se frămînta grozav. Ce să facă cu flăcăul? Căpitanul era dator să-l dea în primire funcționarilor de poliție în portul cel mai apropiat. Se năștea întrebarea dacă numai căpitanii cei răi îi dau pe mîna poliției pe oamenii săraci care vor să ajungă în locurile către care îi mînă dorul. Oare cei buni cum procedează? Găsesc vreun mijloc de a ocoli legea? Sînt mai înțelegători față de un om sărac decît legea? Și astfel, unuia dintre matrozi i s-a îngăduit să cumpere de la Jon Gudmundson hainele, ghetele și paltonul, ca să-și poată plăti biletul. În schimb, i s-au dat în dar niște pantaloni albaștri de bumbac, un veston și o pereche de ghete, ca să nu apară în străinătate gol pușcă. Iar înainte ca vaporul să fi ajuns în port, pasagerii au adunat cîteva krone și i le-au înmînat lui Jon Gudmundson pentru ca omul acesta să poată cuceri mai ușor lumea.

4

Era în pragul veacului nostru. Într-o dimineață de toamnă, o femeie din parohia Hoff, din Ökulsardal, stătea pe un scăunel și mulgea vaca. Pe vremea aceea, mai făcea încă să ții vaci; abia mai tîrziu au încetat să-și justifice existența. Toată lumea știe că Ökulsardal e situat în drum spre ghețarii pustii din Osturland. În scrierile cele vechi se spune că de aici pornea străvechiul drum de munte spre nordul Vatnaökulului, printre ghețari și satele situate mai spre miazăzi. Pe vremuri, în multe regiuni din acest ținut erau pășuni. Dar acum nu se întindea decît pustiu peste tot. Pe drumul de munte nu mai trecuse de multe sute de ani nimeni cu sania ori cu căruța, iar ca să străbați cu piciorul regiunea aceasta pietroasă, acoperită de gheață, îți trebuia o săptămînă.

N-am auzit vorbindu-se decît de un singur străin care a trecut pe acest drum călare. Se spunea despre el că-i era totuna dacă rămîne ori nu în viață. A parcurs tot drumul fără a-și schimba calul. Cînd se culca să se odihnească, se lega de picioarele dinainte ale acestuia. Se spunea că avea un revolver încărcat ca să poată, în orice clipă, să se împuște și să-și împuște calul. Drumul era aproape de nestrăbătut.

Deodată, cîinele a început să latre. Femeia a pus mîna streașină la ochi. A zărit un om

care cobora de pe munte. S-a uitat la el un timp, cu totul nedumerită: niciodată, nimeni nu venea din partea aceea a izlazului. De fapt, nici nu se putea spune că omul acela umbla; mai curînd se cățăra, se tîra în patru labe. Cîinele lătra din răsputeri. Omul n-a încercat să se ridice în picioare pînă n-a ajuns în dreptul grajdului. Numai atunci s-a îndreptat din șale și, apucîndu-se cu mîinile de gardul care înconjura grajdul, și-a ridicat ochii spre femeie. Aceasta se uita, speriată, la oaspele neașteptat, desculț și zdrențuit, plin de praf și murdar.

Mîinile și picioarele îi erau pline de sînge, capul gol și părul răvășit. Barba îi năpădise obrajii, buzele i se crăpaseră, ochii îi erau inflamați. Părea destul de tînăr. Femeia s-a gîndit că poate o fi fost părăsit, de mic copil, în munți și o fi crescut acolo. Omul a încercat să îngaime ceva, dar ea n-a înțeles ce spune. Și deodată i-a trecut prin minte că poate o fi vreunul din acei armeni care, voind să scape de turci, și-au căutat acolo adăpost. I-a dat să bea lapte. Era însă gros și abia a putut să-l înghită. L-a sorbit încet, încet. Sta culcat în poiană și-și privea picioarele obosite. Acum femeii nu-i mai era frică de el.

— Cine ești? l-a întrebat.

Dar omul parcă nici nu a auzit. In cele din urmă, i-a răspuns, fără să-și ia privirea de la picioarele lui însîngerate:

— Sînt Napoleon Bonaparte.

— A, da, da, spuse femeia. Nu mai auzise niciodată numele acesta. Vii de departe?

— Din partea cealaltă a Vatnaökulului.

— Săracul de tine, a spus femeia. Ce-ai pățit?

— Sînt împărat, a răspuns omul.

— Cum ai zis? s-a minunat bătrîna.

— Eu sînt cel care am reînviat creștinismul în Danemarca și i-am învins pe turci.

— Pe turci? a întrebat femeia.

— Da. Acum s-a terminat cu ei.

— Da, da, a spus bătrîna. Cred că cel mai bun lucru ar fi să vorbești cu pastorul.

Omul își privea neîncetat picioarele care l-au purtat pe drumul acela greu, iar femeia și-a văzut mai departe de mulsul vacii. Cînd a terminat, omul stătea încă nemișcat în poiană. Pastorul a venit să-l vadă. Era un pastor bătrîn și bun. Voia să-l ia în casă la el să-l îngrijească. Omul era înfiorător de istovit, abia dacă se mai ținea pe picioare. N-a putut decît să se tîrască pînă la saivanul oilor, de la marginea izlazului. I-au adus acolo de mîncare. Dar abia dacă a putut lua ceva în gură. A rămas să doarmă în saivan, unde i s-a așternut alături de iesle. În curînd, a început să aibă poftă de mîncare. A treia zi, pastorul i-a dat o greblă și omul a pornit la fîneață, împreună cu ceilalți lucrători, fără a scoate o vorbă.

Argații făceau haz de faptul că „împăratul Napoleon“ cosește iarba cot la cot cu ei; în-

tîmplarea aceasta alungase oarecum monotonia vieţii de toate zilele. Oamenii ar fi vrut să afle amănunte despre reînvierea creştinismului în Danemarca şi pieirea turcilor. Dar oaspele s-a aşezat mai la o parte, s-a întors cu spatele spre ei şi nici nu se gîndea să răspundă la întrebări deşarte. Işi mînca în tăcere prînzul. In ochii lui era ceva care amintea o fiară încolţită ce nu se mai poate apăra. Bătrînul pastor le-a poruncit tuturor să nu-l supere pe „Napoleon Bonaparte". A mai adăugat apoi că „Napoleon Bonaparte" este un om profund nenorocit.

De fapt, nimeni nu-i făcea un rău. Oamenilor le venea mai uşor să-i spună pe scurt Parte. Parte nu supăra pe nimeni, n-ar fi făcut rău nici unui cîine. Nu-ţi puteai închipui un om mai paşnic decît împăratul acesta bătrîn şi războinic. Indeplinea toate muncile fără să fie nevoie să-i mai aduci aminte şi făcea orice lucru bine şi cu rost. Nu voia însă pentru nimic în lume să intre în nici o casă din sat. Locuia în saivanul oilor. Soţia pastorului i-a dăruit haine şi cizme islandeze semănînd cu mocasinii. Pe la sfîrşitul coasei, toată lumea şi-a dat seama că era muncitor priceput, meşter la toate. A dres uneltele, a pus în rînd toate treburile mărunte ale gospodăriei, mătura prin curte şi ajuta la curăţatul grajdului de vaci. Cînd a venit iarna, s-a apucat să îngrijească de vitele pastorului, liniştit şi cu multă pricepere. In curînd, i s-a încredinţat în întregime această

muncă. Nu putea suferi însă nici porunci, nici observaţii. Işi ieşea din fire şi începea să strige enervat: „Sînt Napoleon Bonaparte!"

Intr-o zi, a sărit să-l bată pe unul din lucrători care a încercat să-i dea sfaturi. După această întîmplare, pastorul le-a interzis tuturor celor din cătun să se amestece în treburile lui „Napoleon Bonaparte". Era un oaspete şi nimeni n-avea dreptul să-i poruncească. Putea să aleagă ce muncă îi plăcea. De lucru se găsea pentru el totdeauna. Intr-o zi, în timpul secerişului, un lucrător i-a spus pe nume — Jon. La început, „Napoleon" s-a făcut că nu aude, dar cînd muncitorul a continuat cu îndărătnicie să-i dea acest nume, s-a supărat şi a prins să strige:

— Sînt Napoleon Bonaparte!

— Ba nu eşti, te cheamă Jon Gudmundson.

Atunci Parte s-a înfuriat şi a strigat, gata să sară la flăcău cu pumnii:

— Cară-te, tîmpitule!

Pastorul le-a cerut oamenilor să-i zică aşa cum doreşte. El însuşi i se adresa totdeauna respectuos, spunîndu-i pe numele întreg: „Bonaparte". După ce au înţeles că nu va călca niciodată pragul casei pastorului, au înjghebat anume pentru el o mică gheretă, pe care i-au căptuşit-o chiar cu pîslă. Iar după ce au ridicat un saivan nou pentru miei, cel vechi a fost în întregime pus la dispoziţia lui „Napoleon Bonaparte". Vara şi-a acoperit locuinţa cu şindrilă nouă. Avea un briceag al lui propriu, o

strachină şi o lingură. Supa, carnea ori peştele i se puneau în aceeaşi strachină. Dacă-l făceau să aştepte prea mult mîncarea, pleca. Dar, în asemenea cazuri, vacile rămîneau nehrănite seara, iar Parte nu se mai atingea de nimic în tot restul zilei. De aceea pastorul le-a poruncit lucrătorilor să nu-l facă pe Parte să aştepte nici o clipă.

Intr-o zi de toamnă, în parohia lor a apărut un om din nord. Venise cu diferite treburi şi, între altele, avea ceva de vorbit cu „Napoleon Bonaparte".

— Bună ziua, dragă Nonny!

Nici un răspuns.

— Nu-ţi mai aduci aminte de mine? Am lucrat împreună în cătunul Digranes.

Nici un răspuns.

— Sînt Jon, bărbatul surorii tale, Sigga!

„Bonaparte" se încruntă şi începu să dea semne de nemulţumire.

— Maică-ta s-a mutat în toamna asta la mine în casă şi-ţi trimite voie bună şi sănătate şi mănuşile astea, iacă. Ii întinse o pereche de mănuşi de lînă moi, deschise la culoare şi groase.

„Napoleon" s-a înfuriat şi a scos unul din sunetele acelea care prevesteau furtună. In astfel de cazuri, cel mai cuminte lucru era să-l laşi în apele lui. A spus că-l cheamă „Napoleon Bonaparte", că este împărat şi nu vrea să ştie nici de cel care a venit, nici de cei care l-au

trimis. Faptul că-i adusese mănuşi i s-a părut batjocura cea mai jignitoare. Le-a azvîrlit peste gard, copleşind cu blesteme atît mănuşile, cît şi pe aducătorul lor. Omul i-a spus atunci că se întoarce acasă. După această întîmplare, „Napoleon Bonaparte" n-a mai vrut niciodată să stea de vorbă cu vreun străin.

5

Anii treceau. Bătrînul pastor a murit. L-au înmormîntat, iar parohia a fost declarată un timp vacantă. Apoi a venit un pastor nou.

— Cine eşti tu? l-a întrebat noul pastor.

— Mă cheamă Napoleon Bonaparte. Sînt împărat.

— Ciudat, a spus pastorul. Cum de ai ajuns împărat?

— Sînt fiul lui Napoleon I şi al reginei Angliei, Victoria.

— Hm, a făcut pastorul cel nou. Şi cum de ai ajuns prin părţile acestea?

— Am debarcat aici acum cîţiva ani. Vaporul pe care călătoream s-a scufundat.

— Mi se pare că e o greşeală la mijloc, făcu pastorul cel nou.

„Napoleon" dădea semne de supărare.

— Am auzit că ai fost cîndva şi prin Danemarca, a spus pastorul.

— Da, a răspuns „Napoleon". Am reînviat creştinismul în Danemarca. I-am învins pe turci, aşa cum au învins şi ei alte ţări.

— Bine ai făcut, „Napoleon". Iţi mulţumesc pentru faptele tale. Dar eu cu ce-aş putea să-ţi fiu de folos ?

— Nimeni nu poate să facă nimic pentru mine. „Napoleon" n-are nevoie de ajutor.

Şi şi-a văzut de drum cu capul sus, mîndru ; n-avea nevoie de prietenia nici unui om, a nici unui cîine. Era omul singuratic, omul puternic care învinsese toată lumea, care ura totul şi era mai presus de toate. Nimeni nu putea să facă nimic pentru „Napoleon Bonaparte". Localnicii îl învăţară pe pastor cum să se poarte cu el. Şi pastorul asculta atent sfaturile enoriaşilor : în calitate de conducător duhovnicesc al parohiei, era foarte important pentru el să-şi îndeplinească îndatoririle faţă de „Napoleon Bonaparte".

„Napoleon Bonaparte" a îngropat doi preoţi şi a mai trăit un timp pe lîngă un al treilea. Alţii veneau şi plecau, el însă nu se ducea nicăieri. Nimeni nu-şi aducea aminte să-l fi văzut vreodată, în toţi anii aceştia, trecînd hotarul ogoarelor de lîngă cătun. Locuinţa lui devenea tot mai scundă, ferestruicile nu erau mai mari de un lat de palmă. Uşile se strîmbaseră şi Parte nu mai putea intra prin ele decît pe brînci. De cîteva ori, în lipsa lui, unii curioşi s-au strecurat pe furiş în această vizuină. Dar n-au găsit nimic în afară de sărăcăciosul lui culcuş.

Pe o grindă, sub căpriorii acoperişului, era aşezată strachina şi lingura. N-a spart-o niciodată în toţi anii aceştia.

Părul şi barba lui nu cunoşteau foarfeca ; îşi vîra pletele în gulerul cămăşii. Incepu să încărunţească de timpuriu şi după scurt timp tot părul îi era alb. Dar soţiile pastorilor se îngrijeau totdeauna să aibă haine. Faptul că un om ca el şi-a ales drept locuinţă locul acesta, era considerat un semn bun. Nu era niciodată bolnav. Nu se interesa de loc de bani şi nimeni nu se temea că va deveni vreodată povara parohiei. Dimpotrivă, era un om de nădejde şi dezinteresat ; nici nu pomenea de plată. Toată lumea îl stima pe acest împărat fără imperiu, care se afla de atîta timp în surghiun şi ştia să-l îndure cu atîta demnitate.

Au mai trecut cîţiva ani. Vorbea acum din ce în ce mai rar şi mai puţin despre măreţia sa, despre gloria sa mondială ; se mulţumea să fie Parte, omul care se săturase de mult de lupta fără sfîrşit. Anii deveneau decenii şi treceau. Parte se oprea acum din ce în ce mai des în toiul lucrului, cu ochii aţintiţi în gol, şi se scărpina neliniştit după ureche. Se căznea parcă să-şi aducă aminte de ceva, dar nu reuşea. Ce-l frămînta oare într-atît pe bătrînul „Napoleon Bonaparte" ? Deodată îşi aduse aminte :

— Mi se pare că mi-am pierdut pe undeva

mănuşile, nişte mănuşi moi, deschise la culoare, din lînă groasă...

Nimeni nu ştia însă nimic despre mănuşile pierdute de „Bonaparte". Soţia pastorului îi dărui o pereche; torcea singură lînă şi le-a împletit pentru el.

— Poate că or fi acestea?

Nu, nu erau cele pe care le căuta. Nici una din perechile cu care l-au îmbiat oamenii nu i-au trebuit. „Napoleon" se oprea adesea la marginea drumului şi-i întreba pe trecători:

— Spuneţi-mi, n-aţi găsit cumva în drum nişte mănuşi, moi, deschise la culoare?

Dar mănuşile nu se aflau.

Aşa au mers lucrurile pînă în iarnă. Într-o zi, după ce a făcut curăţenie în grajd, Parte a bătut la uşa bucătăriei pastorului, ca atunci cînd venea după mîncare.

— Ce-i cu tine, Parte? Ţi s-a făcut foame atît de devreme? l-a întrebat bucătăreasa.

— Nu, i-a răspuns el. Aş vrea să vorbesc puţin cu pastorul.

Cînd a ieşit pastorul din casă, Parte i-a întins mîna lui de om bătrîn, murdară şi noduroasă, şi a spus:

— Ei, îţi mulţumesc pentru toate.

— Pentru ce-mi mulţumeşti? l-a întrebat pastorul.

— Îţi mulţumesc pentru adăpostul şi mîncarea pe care mi le-ai dat, a răspuns „Napoleon

Bonaparte". M-am hotărît să mă-ntorc azi acasă.

— Acasă? s-a minunat pastorul.

— Da, mi-am adus deodată aminte că i-am făgăduit unei femei să-i clădesc o casă.

— Cărei femei?

— Unei femei.

— Cum aşa, Parte, poate ai visat? Nu eşti tu Napoleon Bonaparte?

Parte s-a scărpinat în ceafă şi s-a încruntat. I s-a părut că pastorul îşi bate joc de el.

— Nu eşti tu acela care ai reînviat creştinismul în Danemarca?

— Pesemne că am uitat de acest lucru, a răspuns încurcat „Napoleon Bonaparte". Se vedea că-i era cu desăvîrşire indiferent dacă danezii au devenit ori nu creştini.

— Nu eşti tu cel ce i-a înfrînt pe turcii care au înrobit alte ţări?

Dar „Napoleon Bonaparte" a clătinat din cap. Părea că nu socoteşte necesar să se obosească cu ceva atît de important ca o victorie asupra turcilor. Poate că turcii nici nu erau mai răi decît aceia pe care îi supuneau.

Cît de neînsemnate ni se par propriile noastre victorii cu răsunet mondial atunci cînd, în drumul vieţii, ne apropiem tot mai mult de bornele acelea care sînt mai presus de orice victorie şi de orice înfrîngere!

— Cît e ceasul ? a întrebat „Napoleon Bonaparte". Inainte, puțin îi păsa de lucrul acesta. Trebuie să pornesc la drum, am zăbovit prea mult. V-ați arătat bun cu mine, domnule pastor, cînd mi-ați dat adăpost după ce am coborît din munți. Nu mîncasem de multă vreme și mi-a fost teamă să mă întorc acasă peste Vatnaökul. Dar acum am mai prins puteri. Nădăjduiesc că ai mei nu sînt prea îngrijorați.

Și a plecat. In drum, a trecut prin mai multe sate și a mulțumit politicos, așa cum fac toți drumeții, pentru mîncarea și cafeaua cu care era îmbiat.

— Unde te duci, omule ? îl întreba lumea.

— Acasă, răspundea el. I-am făgăduit unei femei să-i dau o mînă de ajutor și, iacă, am zăbovit pe drum.

— Dar nu ești oare „Napoleon Bonaparte ?"

Clătina din cap, respingînd acest nume.

— Nu ești tu acela care ai reînviat creștinismul în Danemarca ?

— Cum ? Ce-ați zis ? Creștinismul ?

— Da. Nu i-ai învins pe turci ?

El clătina din cap, fără să priceapă despre ce e vorba. Mergea tot mai departe, mereu spre miazănoapte, spre casă. Oamenii îl petreceau din ochi pe omul acela bătrîn și istovit care-și pierduse mănușile și străbătea mlaștinile înghețate, pustietățile, în mînă cu o bîță mică, cu vîrful ascuțit.

In ajun de Crăciun l-a prins pe drum viscolul puternic din anul trecut. De atunci nimeni n-a mai auzit nimic despre el. A fost găsit de abia în primăvară, după topirea zăpezilor. Stătea culcat pe povîrnișul de nord, aproape de fiordul Trim, acolo unde fusese odinioară cătunul Cotaghi.

In sfîrșit, se întorsese acasă.

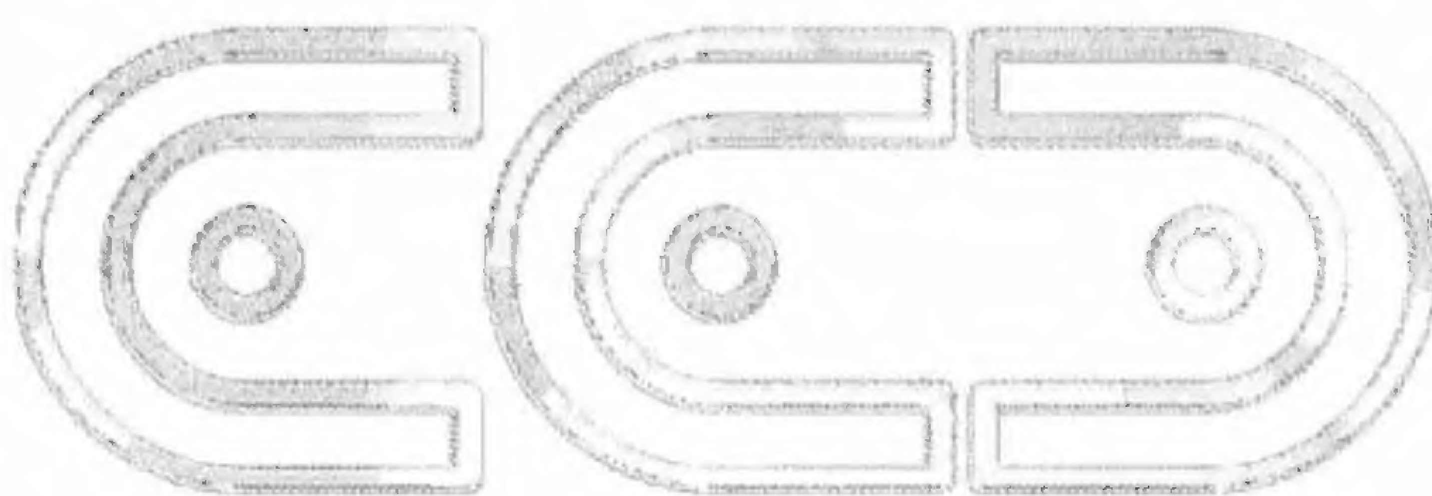
CUPRINSUL

Responsabil de carte : C. Giurgiuca
Tehnoredactor : A. Crişan
Corector : E. Timiş

Dat la cules 22.04.955. Bun de tipar 18.05.955. Tiraj 15.100 ex. Hirtie tipar de 52 gr./m.p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 3,50. Coli de tipar 3,25. Ediţia I. Comanda 1725. A. nr. 01539. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1529 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.






Scanare și prelucrare digitală





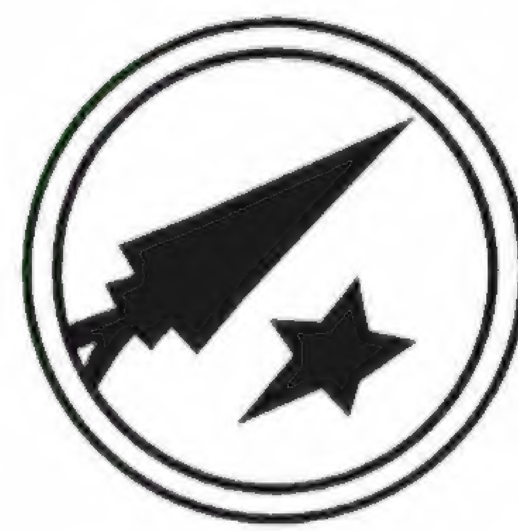
de



Anonim

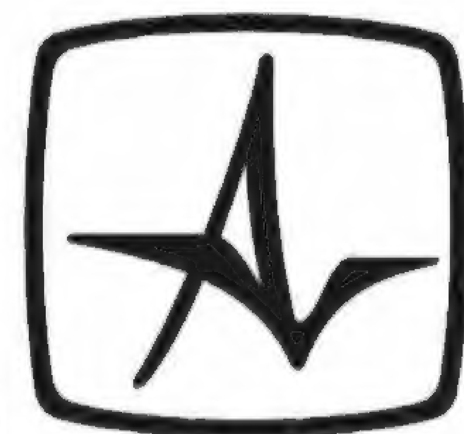


și



CAT Graur





Antwerpen







2023